

Investigating and Analyzing the Solutions of People's Demands from the Officials from the Perspective Sociology with the Approach of Improving People's Lives (Case study: Citizens Over 18 Years of Age in Khorram Abad/Year 1401)

Nasrin Beiranvand* , Farshid Bahador

Ph.D. Student in Political Sociology, Department of Political Sociology, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran.

ABSTRACT: Demanding is used in the framework of government-citizen relations and to refer to the practical strategies of citizens in accessing public services and expressing their wishes. In the current research, we have investigated and analyzed the development strategies of demanding from the authorities from the perspective of sociology with the approach of improving the condition of the people in Khorramabad city. The statistical population in this research consists of people over 18 years of age in Khorramabad city, who were selected using Cochran's sampling formula, a sample of 387 people. The descriptive findings of the research show that 63.75% of the respondents in the field of demandingness are at an average level. The findings of the explanatory results show that all the independent variables in this research, which include socialization patterns, public awareness, social capital, cultural capital, hope for the future, and religiosity, have a significant and positive relationship with the state of demanding citizenship. And according to the analytical findings of multivariate regression, the variables of general awareness, social patterns and cultural capital explain 0.67 of the variance of the dependent variable. Among them, the variable of public awareness has had the greatest effect with a value of 0.32 in explaining the variable of demanding status.

Review History:

Received: Dec. 01, 2023

Revised: Jan. 11, 2024

Accepted: Feb. 13, 2024

Available Online: Mar. 19, 2024

Keywords:

Demanding

Patterns of Socialization

Public Awareness

Cultural Capital

*Corresponding author's email: nasrinbeiranvand18@gmail.com

بررسی و تحلیل راهکارهای مردم از مسئولین از منظر جامعه‌شناسی با رویکرد بهبود زندگی مردم (مطالعه موردی: شهروندان بالای ۱۸ سال شهر خرم‌آباد/ سال ۱۴۰۱)

نسرین بیرانوند*^{ID}، فرشید بهادر^{ID}

دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی سیاسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

تاریخچه داوری:

دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۱۰

بازنگری: ۱۴۰۲/۱۰/۲۱

پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۲۴

ارائه آنلاین: ۱۴۰۲/۱۲/۲۹

کلمات کلیدی:

مطالبه‌گری

الگوهای اجتماعی شدن

آگاهی عمومی

سرمایه فرهنگی

خلاصه: مطالبه‌گری در چارچوب روابط دولت-شهروندان و برای اشاره به استراتژی‌های عملی شهروندان در دسترسی به خدمات عمومی و بیان خواسته‌هایشان به کار می‌برد. در پژوهش حاضر به بررسی و تحلیل راهکارهای توسعه مطالبه‌گری از مسئولین از منظر جامعه‌شناسی با رویکرد بهبود وضعیت مردم، در شهر خرم‌آباد پرداخته‌ایم. جامعه آماری در این پژوهش، متشکل از افراد ۱۸ سال به بالای شهر خرم‌آباد است که با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران، نمونه‌ای با حجم ۳۸۷ نفر انتخاب شدند. یافته‌های توصیفی پژوهش نشان می‌دهد که به میزان ۶۳/۷۵ درصد از پاسخگویان در زمینه مطالبه‌گری، در سطح متوسط رو به پایین است. یافته‌های نتایج تبیینی نشان می‌دهد که همه متغیرهای مستقل در این پژوهش که شامل، الگوهای اجتماعی شدن، آگاهی عمومی، سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، امید به آینده و دین‌داری می‌باشند با وضعیت مطالبه‌گری شهروندی رابطه معنی‌دار و مثبت دارند. و برحسب یافته‌های تحلیلی حاصل از رگرسیون چند متغیره، متغیرهای آگاهی عمومی، الگوهای اجتماعی و سرمایه فرهنگی به میزان ۶۷٪ از واریانس متغیر وابسته را تبیین می‌کنند. از بین آن‌ها متغیر آگاهی عمومی، بیشترین تأثیر را به میزان ۳۲٪ را در تبیین وضعیت مطالبه‌گری را داشته است.

۱- بیان مسأله

شیوه زندگی متفاوت تری نسبت به انسان سنتی دارد. و به دنبال کسب تجربیات جدید و استقلال هر چه بیشتر از چهره‌های صاحب اقتدار مانند والدین، رؤسای قبایل و پادشاهان بوده است. برخلاف انسان سنتی که مکلف بود اوامر ارباب را به جا آورد و خود را رعیتی بیش نمی‌دانست، انسان متجدد، خود را یک شهروند صاحب حق می‌دانست و دولت‌ها را وامدار «حقوق و مطالبات» خود می‌دانست. در نتیجه این تغییر، «انسان محق» جای «انسان مکلف» را گرفت و «شهروند» به حساب می‌آید. بر این اساس، در گفتمان جدید، دولت و شهروندان، حقوق و تکالیفی متقابل دارند، که دولت باید آن‌ها را برای افراد جامعه اش مهیا نماید (ی سو، ۱۳۹۲، ص ۴۹-۴۸).

مطالبه‌گری ریشه در حقوق و وظایف اجتماعی دارد، افراد جامعه می‌دانند در برابر دولت و اجتماع وظایفی بر عهده دارند و چون آن وظایف را انجام می‌دهند باید از حقوقی هم برخوردار شوند. بنابراین اگر حقوق آن‌ها رعایت نشود؛ آن طرح را پیگیری می‌کنند. به سخن دیگر چون به وظایف خود عمل می‌کنند انتظار دارند دولت هم به وظایف خود عمل کند (بهرامی کمیلی، ۱۳۹۸، ص ۲۱۹).

انسان به سبب اجتماعی بودن، در طول تاریخ درصدد رفع نیازهای اولیه خود برای گذران زندگی بود است. تشکیل جامعه، فراهم نمودن امنیت و رفع نیازهای جامعه از مهم‌ترین دلایل گرد آمدن در کنار همدیگر می‌باشد. بقای جامعه و استمرار نسل افراد اجتماع در برابر بلایای طبیعی همچون (قحطی، سیل، آتش سوزی و ...) و دشمنی دیگر انسان‌ها به تلاش مشترک همه افراد جامعه نیاز دارند. انسان‌ها با توجه به نیازهایی که داشته‌اند، پایه‌های یک نظام اجتماعی مبتنی بر عقلانیت و توسعه را بنا گذاشتند. لذا حقوق اجتماعی از عوامل توسعه محسوب می‌شود. دولت و جامعه‌ای توسعه یافته است که میزان حداقلی و متناسب با زندگی از جمله، تغذیه مسکن، آموزش، اشتغال، بهداشت و درمان را برای همه‌ی ساکنان خود فراهم کند. انسان دارای توانایی‌های فراوان و بالقوه است که استعدادهای خود را شکوفا کند؛ از این رو، به حقوق و آزادی‌ها نیاز فطری دارد (عمید زنجانی، ۱۳۸۵، ص ۳۸).

با گذشت زمان، انسان مدرن نگرش‌ها، ارزش‌ها، عقاید، خواسته‌ها و

* نویسنده عهده‌دار مکاتبات: nasrinbeiranvand18@gmail.com

پرسش‌گری اجتماعی و داشتن دغدغه‌های مطالبه‌گری جهت احقاق حقوق مدنی به معنای رفتارهای خشونت آمیز یا برعکس، سکوت در برابر نابسامانی‌های اجتماعی نیست بلکه با کنشگری هوشمند، منطقی و دموکراتیک در سایه ی نظام اجتماعی در اصلاح و حل مسائل می‌تواند سهم برجسته‌ای داشته باشد، در واقع مسئولیت پذیری و مطالبه‌گری اجتماعی دو مؤلفه مهم و زیربنایی برای توسعه همه جانبه و رفاه اجتماعی است. مطالبه‌گری اجتماعی در واقع به این معناست که افراد جامعه با تعامل سازنده بتوانند مطالبات واقعی و فردی خود را به یک خواست عمومی تبدیل کنند و مسئولان و نهادهای ذی‌ربط را وادار به واکنش منطقی کنند. جامعه با نهادینه کردن این مؤلفه مهم سبب پیشرفت، حمایت همه از قانون، حضور مردم در جایگاه نظارتی خواهد شد (پور رهنما، ۱۳۹۷).

با توجه به اسلامی بودن جامعه ایران، فعالیت های گروهی و مطالبه‌گری ریشه ها و توجهات قرآنی و روایی قابل توجهی دارد. از مهم‌ترین آیات قرآنی در این مورد می‌توان به آیه ۱۰۴ سوره آل عمران اشاره کرد که می‌فرماید: «از میان شما باید امتی باشد که دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر نماید». با توجه به این آیه می‌توان برداشت کرد که حرکت مطالبه‌گری مردم در جهت رسیدن به حقوق مدنی‌شان و نظارت از مصادیق امر به معروف و نهی از منکر است که در دین اسلام بر آن تأکید فراوان شده است (آل عمران، ص ۱۰۴).

طبق تجربه کشورهای توسعه یافته و بعضی از مناطق کشورمان به اثبات رسیده که مطالبه‌گری اجتماعی شهروندان و نخبگان جامعه نقش بسیاری در توسعه و پیشرفت جامعه در ابعاد گوناگون و مهم تر از آن به قدرت رسیدن مسئولین توانمند و پاسخگو و فعالیت در مسیر کارآموزی و قانونمندی داشته است (تابناک، ۱۳۹۴). در سال های اخیر در ایران، تحقیقات فراوانی صورت گرفته است که نشان دهنده ی، مشارکت اجتماعی پایین شهروندان در عرصه های رسمی و عمومی جامعه (موسوی، ۱۳۹۱ و یزدان پناه، ۱۳۸۶)، ضعف نسبی شهروندی در زمینه های مسئولیت پذیری و مشارکت شهروندان برای مطالبه حقوق شهروندی (شیانی، ۱۳۸۲؛ یوسفی و عظیمی هاشمی، ۱۳۸۷؛ غیاثوند، ۱۳۹۰)، گسترش شهروند ناقص (توسلی و نجاتی حسینی، ۱۳۸۳)، مشارکت سیاسی حداقلی (صرفاً رای دادن) (جلائی پور، ۱۳۹۲)، بالا بودن بی‌تفاوتی اجتماعی، فردگرایی خودمدارانه (محسنی تبریزی و صداقتی فرد، ۱۳۹۰؛ غفاری و حبیب پورگتایی، ۱۳۹۳) که ازجمله شواهدی است که بر این مسأله تأیید می‌کنند. این موارد حاکی از میزان پایین مطالبه‌گری مردم در جامعه دارند، که این زمانی حاصل می‌شود که افکار عمومی احساس می‌کنند

در روند امور یا حل مسائل تأثیری ندارند.

استان لرستان یکی از استان هایی است که درگیر این مورد بوده است. استانی که با وجود دارا بودن ظرفیت ها، امکانات و پتانسیل‌های خدادادی فراوانی با مشکلات عدیده ای رو به رو است. یک باور تاریخی در بین مردم لرستان وجود دارد که استان آن طور که باید و شاید به حقش نرسیده و حقوق مردم این استان پایمال شده و بین لرستان و استان های دیگر شکاف عمیقی در خصوص توسعه به وجود آمده است و محصل این شکاف عمیق، تشدید محرومیت ها، بیکاری، فقر و توسعه نیافتگی است که چندین دهه است لرستان به آن مبتلا شده است. مردم لرستان به عنوان قوم اصیل و متدین ایرانی از دیرباز به مردمانی سختکوش و متکی به تلاش و فعالیت خود بوده و همیشه بر این باور بوده‌اند که باید با مشکلات کنار آمد و به گونه ای خود را با آن هماهنگ کنند همین خصلت نجابت و بزرگ منشی آنان سبب شده است که کمترین انتظار را از نظام جمهوری ایجاد کنند و بیشترین منفعت را به نظام برسانند اما در مقایسه با استانهای همجوار متوجه تفاوت فاحش در همه زمینه می‌باشیم که این ایراد به خود مردمان این دیار برمی‌گردد که در پی احقاق حقوق خود نبوده‌اند. از این زاویه می‌توان محرومیت لرستان را محرومیتی خود خواسته ارزیابی کرد که در درون جامعه لرستان عوامل زیادی در این امر دخیل‌اند که یکی از این عوامل، مطالبه‌گری و تحریک به پاسخگویی مسئولین و نمایندگان است که در این زمینه استان لرستان با یک ضعف تاریخی مواجه است به گونه ای که ما در مؤلفه مطالبه‌گری و واکاوی مسائل بر پایه وادار کردن مسئولین و نمایندگان به پاسخگویی با خلأیی مواجه ایم که بیش از هر استان محروم دیگری برجسته است. هیچ‌گاه در مسیر این نارضایتی به سمت پرسشگری و مطالبه‌گری نمی‌روند که چرا باید روند به گونه ای پیش برود که پاسخگویی به عنوان حلقه‌ی مفقوده ی دیگر در کنار مطالبه‌گری قرار گیرد که از لحاظ این دو مؤلفه با یک خلأ تاریخی مواجه هستیم. شکل‌گیری بستر و فرهنگ مطالبه‌گری و نوعاً تغییر ماهیت کنشگران یک جامعه از حالت منفعل و بی‌تفاوت به شهروندانی منتقد و مطالبه‌گر می‌تواند زمینه ساز توسعه و پیشرفت یک جامعه باشد.

با این توصیف، در این پژوهش برآنیم که با بررسی زمینه اجتماعی و فرهنگی ضعف مطالبه‌گری در بین شهروندان شهر خرم‌آباد و استخراج عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر این مسأله، تبیین جامعه‌شناسانه‌ای به این مسأله اجتماعی ارائه دهیم.

وضعیت مطالبه‌گری در بین شهروندان شهر خرم‌آباد چگونه است؟

چه عواملی با مطالبه‌گری شهروندان شهر خرم‌آباد در ارتباط است؟

۲- پیشینه تجربی

در زمینه مطالبه‌گری مردم از مسئولان، در ایران و خارج از کشور پژوهشی که تمام ابعاد را بسنجد و نمونه آماری آن‌ها، اکثریت مردم باشد، صورت نگرفته است و پژوهش‌هایی که با موضوع مطالبه‌گری صورت گرفته است، تک بعدی و به صورت تحلیلی و تاریخی کار شده‌اند لذا در این قسمت پژوهش‌هایی که با این عنوان انجام گرفته‌اند به همراه پژوهش‌هایی که از لحاظ موضوعی مرتبط با موضوع مطالبه‌گری مردم می‌باشند آورده شده است.

شیبانی و همکاران (۱۳۹۷) تحقیقی با عنوان «بررسی ابعاد و تحلیل شهروندی فعال در شهر تهران و عوامل مؤثر بر آن» انجام دادند. این تحقیق به روش پیمایشی در بین نمونه ای ۱۲۰۰ نفری از شهروندان بالای ۱۸ سال ساکن تهران است. نتایج آزمون‌های همبستگی نشان می‌دهد، برخورداری از حق شهروندی و استفاده از رسانه، احساس بی قدرتی با شهروندی فعال ارتباط دارد. و همچنین، نداشتن مهارت‌های مدنی و ناآگاهی در مورد راه‌های مشارکت اجتماعی و سیاسی، احساس بی قدرتی، بی اعتمادی به تأثیر مشارکت‌های سیاسی از جمله عوامل تأثیرگذار بر شهروندی فعال می‌باشند. کرم حبیب پورگنجایی و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی با عنوان «مطالبات اجتماعی زنان در رابطه سرمایه اجتماعی و سبک زندگی آن‌ها» به روش پیمایشی در بین ۳۸۶ نفر از زنان ۲۰-۵۵ ساله شهر قزوین به بررسی مطالبات اجتماعی زنان براساس سه رویکرد اقتصادی، حقوقی و فرهنگی پرداخته‌اند. یافته‌ها نشان داد که سطح سرمایه اجتماعی در بین زنان مورد مطالعه، پایین بوده و سبک زندگی غالب بین آن‌ها مدرن است. مطالبات با رویکرد اقتصادی شایع‌ترین و مطالبات با رویکرد حقوقی کمترین شیوع را در بین زنان داشتند. یافته‌های سام آرا و برزگری پاریزی (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان «بررسی احساس برخورداری از حقوق شهروندی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در بین جوانان ۱۵-۲۹ ساله شهر سیرجان» انجام داده‌اند. نتایج نشان می‌دهند که متغیرهایی از جمله نوع جامعه پذیری فرد و خانواده، میزان حضور افراد در حوزه عمومی و میزان استفاده از رسانه‌های داخلی و خارجی بر احساس برخورداری از حقوق شهروندی جوانان مورد نظر تأثیر داشته‌اند. جانی پور و دیگری (۱۳۹۵)، پژوهشی با عنوان «رابطه عوامل اجتماعی و آگاهی از قوانین با آگاهی از حقوق شهروندی در بین شهروندان رشت» انجام داده‌اند که نشان می‌دهد، متغیر آگاهی از قوانین با آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی رابطه مستقیم معناداری وجود دارد. با افزایش متغیرهای آگاهی از قوانین، تعهد شهروندی میزان تحصیلات، میزان

استفاده از رسانه‌های جمعی و با بالا رفتن پایگاه اقتصادی-اجتماعی افراد، میزان آگاهی از حقوق شهروندی پاسخگویان نیز افزایش می‌یابد. شارع پور و همکاران (۱۳۹۵)، تحقیقی با عنوان «بررسی میزان آگاهی از حقوق و مسئولیت‌های شهروندی نسبت به امور شهری و عوامل اجتماعی مرتبط با آن در بین شهروندان بالای ۱۸ سال شهر ساری»، انجام داده‌اند. نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که، رسانه‌های جمعی و مشارکت مدنی با آگاهی از مسئولیت‌ها و پایگاه اقتصادی-اجتماعی با آگاهی از حقوق رابطه معنادار داشته است. و رسانه‌های جمعی مهم‌ترین تأثیر را بر آگاهی از حقوق و مسئولیت‌ها دارد. طالب نیا و همکاران (۱۳۹۴)، پژوهشی را با عنوان «بررسی اثر رجحان پاسخ‌خواهی اجتماعی بر پاسخگویی در مدیریت نوین» در بین افرادی که بیشتر با ادارات و سازمان‌های دولتی در ارتباط بوده‌اند انجام گرفته است. نتایج حاکی از آن است که، داشتن اعتقادات مذهبی، اعتقادات خرافی و اعتماد به دولت و قانون، بر رجحان پاسخ‌خواهی اجتماعی مؤثر بوده اما خودباوری و تلاش برای احقاق حق بر پاسخگویی اثرگذار نبوده است. همچنین اعتقادات مذهبی و امر به معروف و نهی از منکر، رجحان پاسخ‌خواهی اجتماعی بر پاسخگویی، اعتقادات خرافی و اعتماد به دولت و قانون در احقاق حق در حد متوسط تأثیر داشته است. باغدار دلگشا (۱۳۹۴)، پژوهشی با موضوع «مطالبات اجتماعی زنان در مطبوعات دوره ی مشروطه با تأکید بر روزنامه صوراسرافیل، مساوات و ایران نو» انجام داده‌اند. نتایج آن اشاره به این دارند که زنان ایرانی در راستای تحقق مسأله حق تحصیل، در کنار عریضه نویسی در مطبوعات این دوره با استناد به آیات قرآن و روایات دینی، توانستند بر اصلی‌ترین مطالبات اجتماعی خودشان که بیان‌کننده ی نابرابری اجتماعی و اجازه حق تحصیل برای زنان بوده‌اند، توانستند به حقوق خود دست یابند.

نیازی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «میزان شناخت و عوامل مؤثر یا غیر مؤثر بر حقوق و مطالبات شهروندی در بین جوانان کردستان» پرداخته‌اند. نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد، آموزش مهارت‌های زندگی و اجتماعی، نهادهای مدنی و صنفی، آزادی‌های بیان، میزان و نوع تحصیلات افراد، توسعه ی منابع انسانی، عدالت اجتماعی، دین‌مداری در افزایش مشارکت سیاسی و اجتماعی و تحقق حقوق و مطالبات شهروندی مؤثر هستند. اویدمی (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «مشارکت، شهروندی و استفاد از اینترنت در میان جوانان آفریقای جنوبی» نشان می‌دهد که استفاده از اینترنت در میان بسیاری از جوانان اشکال مختلف از نابرابری مانند دسترسی به اینترنت، وضعیت دسترسی، هزینه دسترسی، درآمد خانواده، نژاد

۳- مبانی نظری

مطالبه‌گری: واژه «مطالبه»، معادل Demand و Claim در زبان انگلیسی است، به ندرت در ادبیات سیاسی - اجتماعی و گاهی مباحث حقوقی مورد استفاده قرار گرفته‌است؛ طوری که کمتر می‌توان مفهوم پردازی و یا تعریفی جامع و مانع در خصوص این مفهوم، در پژوهش‌های خارجی به دست آورد. البته مواردی از سوی برخی صاحب‌نظران که به طور ویژه و در متن ایده‌ی خود(نه به عنوان مفهومی حاشیه‌ای) مطالبه‌گری را مطرح کرده‌اند، قابل مشاهده است.

در سایه منشور حقوق شهروندی می‌توان مطالبه‌گری اجتماعی را به عنوان مهم‌ترین رکن یک حکومت دموکراتیک پیگیری کرد. مطالبه‌گری شهروندان، به اراده عمومی برای وادار کردن سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی به منظور پیگیری حقوق شهروندی است که نه تنها به بهزیستی اجتماعی کمک می‌کند بلکه زمینه‌های عدالت اجتماعی را نیز فراهم می‌کند. مطالبه‌گری اجتماعی به معنی مقابله با نظام اجتماعی نیست بلکه این امر در ذیل حقوق شهروندی تعریف می‌شود. مطالبه‌گری اجتماعی به این معناست که افراد جامعه با تعامل سازنده بتوانند مطالبات واقعی خود را به یک خواست عمومی تبدیل کرده و بدین ترتیب نهادهای مسئول را وادار به واکنش منطقی کنند. در واقع فرآیندی است که معلول اراده شهروندان بوده به گونه‌ای که خیر عمومی انعکاس منطقی کنشگری اجتماعی باشد. مطالبه‌گری به عنوان کنشی همگانی افراد جامعه، اقدامی است در برابر بی‌تفاوتی اجتماعی - سیاسی شهروندانی که فضای جامعه را به سوی نوعی انفعال و پذیرندگی صرف می‌کشاند، صورت می‌گیرد. به بیانی دیگر وضعیتی که در آن فرد به دلیل رشد و تعالی آگاهی، حضور خود را در عرصه‌های اجتماعی با کنش ورزی فکری و عملی نشان می‌دهد. در واقع از مهم‌ترین شرایط تحقق مطالبات مردم در جامعه، نیاز به فرهنگ سازی عمومی است که در آن انفعال و بی‌تفاوتی، به مشارکت و سهیم شدن افراد در سرنوشت خود به عنوان یک ارزش و باور اجتماعی - سیاسی تبدیل شده باشد(صدقاتی فرد، ۱۳۹۲، ص ۶).

کیفیت زندگی: به دلیل بررسی مطالبه‌گری مردم برای بهبود زندگی شان این پژوهش صورت گرفته‌است لذا تعریفی مختصر شده است که از کیفیت زندگی و ابعاد آن که مردم در یک جامعه باید چه سطحی از کیفیت رو در زندگی داشته باشند تا در زندگی رضایت در این بخش ضروری به نظر می‌رسد.

مفهوم کیفیت زندگی اولین بار در سال ۱۹۶۰، بر برنامه‌های اجتماعی

و الگوهای نفوذ جغرافیای استفاده از اینترنت را تحت تأثیر قرار می‌دهد که در نتیجه آن، یک تجربه کامل از مشارکت و شهروندی از طریق ابزارهای دیجیتال برای بسیاری از جوانان به خطر می‌افتد که این امر می‌تواند در بسیاری از موارد حقوق شهروندی، نوع مشارکت را تحت تأثیر قرار دهد. گات و همکاران (۲۰۰۲) پژوهشی در مورد «رابطه‌ی بین مذهب و مشارکت را در بین گروه‌های مذهبی» داشته‌اند. یافته‌ها بیان‌گر این است که میزان مشارکت سیاسی در میان گروه‌های مذهبی تفاوت معناداری وجود دارد. و همچنین میزان مشارکت گروه‌ها به عوامل دیگری از جمله دانش و آگاهی سیاسی، الگوهای خانوادگی، پابندی به مذهب، منافع سیاسی گروه‌ها و افراد وابسته می‌باشد. در تحقیقی لایگلی بیان کرده است که داشتن دوستان فعال در امور سیاسی موجب افزایش احتمال مشارکت خود افراد می‌شود. لایگلی اشاره به این دارد که بحث با دوستانی که به سیاست علاقه مندند یا در فعالیت‌های سیاسی مشارکت دارند، می‌تواند در یادگیری فعالیت سیاسی کمک کننده باشد (مک کلارک، ۲۰۰۳). نوعاً پژوهش خاصی در باب مسأله مطالبه‌گری مردم از مسئولان در ایران و حتی در خارج از ایران کار نشده است. پژوهش‌هایی که در بالا بدان اشاره شد، پژوهش‌هایی بودند که به صورت غیرمستقیم به مطالبه‌گری مرتبط هستند. پژوهشی وجود ندارد که به طور متمرکز موضوع مطالبات را در بین اقشار مردم و به صورت گسترده و با استفاده از روش کمی مورد بررسی قرار گرفته باشد، که این از نقاط قوت و اهمیت و وجه تمایز این تحقیق می‌باشد. همچنین در تحقیقاتی که با موضوع مطالبه‌گری انجام گرفته‌است خلأ مباحث نظری برای استخراج مؤلفه‌های عملیاتی که به شناخت مطالبات کمک کند دیده شده است که این نکته هم از وجوه تمایز این تحقیق با سایر تحقیقات انجام گرفته، می‌باشد.

بر این اساس موضوع و مسأله مورد تأکید در پژوهش حاضر هم به لحاظ موضوعی و هم به لحاظ محتوایی جدید بوده و ضرورت تحقیق در این حوزه بسیار مهم می‌نماید. با بررسی این نمونه‌های ارائه شده این مسأله به چشم می‌آید که با توجه به قرابت موضوعی که با موضوع پژوهش دارند به صورت کامل همه جوانب را مورد بررسی قرار نداده‌اند، لذا در این پژوهش، سعی شده است که به صورت تکمیلی متغیرهای بیشتری مورد بررسی قرار نگرفته‌اند توجه شود تا به صورت یک پژوهش جامع، نقش این عوامل سنجیده شود که با لحاظ کردن آن‌ها در زندگی و شیوه ی صحیح مطالبه‌گری در توسعه و پیشرفت کشور مؤثر واقع شوند.

مانند آموزش نیروی انسانی، مسکن، توسعه اجتماعی و سلامتی و رفاه در زندگی تمرکز داشت (شوسلر و فیشر، ۱۹۸۵).

از دهه ۱۹۷۰ به مفهوم کیفیت زندگی افزایش یافت. از این دوران به بعد، کیفیت زندگی در حوزه پزشکی، روانشناسی و علوم اجتماعی مورد توجه قرار گرفت. در طول این دهه کیفیت زندگی وسعت بیشتری پیدا کرد و ابعاد آن شامل ۱- بهزیستی فیزیکی^۱ ۲- بهزیستی مادی^۲ ۳- حقوق^۳ ۴- ادخال اجتماعی^۴ ۵- روابط بین فردی^۵ ۶- خود تعینی^۶ ۷- رشد فردی^۷ و ۸- بهزیستی عاطفی^۸ (غفاری، ۱۳۹۱، ص ۱۱۱).

تبیین نظری در پی پاسخگویی به سوالات اصلی تحقیق است. که با پشتوانه نظری آنان سعی می کنیم پاسخ درستی برای سؤال مطرح شده در ابتدای پژوهش بیاوریم. در این بخش به تبیین نظری پرداخته می شود تا فرضیه های در تبیین های نظری به دست آید و سپس در بخش های آینده به تبیین تجربی فرضیه ها می پردازیم.

در رابطه با مطالبه گری شهروندان، گفتنی است که به هر گونه درخواستی که از سوی شهروندان جامعه مورد نظر به عنوان حقی که آنان از دولت و جامعه به عنوان یک شهروند ورای طبقه، قومیت و زبان، آن را از ضروریات زندگی و به عنوان نیاز خود مطرح نموده اند و به عنوان دغدغه های اصلی که زمینه های مشکلاتی برای آنان ایجاد شده است، به عنوان مطالبه گر نگریسته شده است. برای بیان این که مهم ترین نیاز های مردم به عنوان یک شهروند چه چیزهایی است که درصدد مطالبه و دستیابی به آنان هستند به دیدگاه های نظری مارشال و ترنر پرداخته شده است.

مارشال شهروندی را مجموع ای از حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی دانسته است که شهروندی نوعی منزلت اجتماعی است که جامعه آن را به تمامی اعضای خود اعطا می کند و براساس آن تمامی افراد از جایگاه، حقوق و وظایف برابر که توسط قانون به رسمیت شناخته شده برخوردارند. به عقیده ی مارشال، «حق شهروندی نوعی پایگاه است که دست یابی به آن به فرد یا گروه امکان برخورداری از حقوق اجتماعی و قدرت را می دهد» (پورگتایی، ۱۳۹۸، ص ۷۹).

ترنر در زمینه نیازها که ریشه و اساس مطالبات می باشند، عنوان می کند که انسان ها دارای نیازهای اساسی هستند که برای دستیابی به آن ها به تعامل

1. Physical wellbeing
2. Material wellbeing
3. Right
4. Social inclusion
5. Interpersonal relation
6. Self – determination
7. Personal development
8. Emotional wellbeing

رو در رو می پردازد. ترنر چهار مؤلفه را در فرایند شهروندی بیان می کند که بهره مندی هر شهروند از منابع اقتصادی، سیاسی و فرهنگی جامعه است که باید به صورت مساوی و عدالت ورزانه از جانب نظام حاکم در بین شهروندان توزیع شود. حقوق اقتصادی، مربوط به نیازهای اساسی مانند غذا و سلامت که نظام اجتماعی باید تمهیداتی را برای تأمین و رفع آن ها فراهم کند. حقوق فرهنگی امکان دسترسی همه ی شهروندان به رفاه آموزشی که دولت تأمین کننده ی آن است اشاره می کند. حقوق سیاسی نیز بر آزادی های متعارف و حق بیان شهروندان اشاره می کند. مجموع این حقوق، حقوق اجتماعی نامیده می شوند که هر شهروندی که عضو یک دولت است باید از آنان بهره مند باشد. ترنر همچنین از اجتماع سیاسی سخن به میان آورده است که موجبات زمینه سازی شهروندی در تمام ابعاد است. افرادی که شهروند یک کشور می شوند نه فقط ملزم به رعایت یک سلسله حقوق و تعهدات اجتماعی هستند و هویت خاصی را پذیرفته اند، بلکه به اجتماع سیاسی خاصی ورود می کنند که دارای قلمرو سیاسی، جغرافیایی، تاریخی مشخصی می باشد که در قالب احزاب و گروه های اقلیت (اعم از دینی، سیاسی و ...) شکل گرفته است (فالكس، ۱۳۸۱، ص ۱۲). از دیدگاه ترنر، شهروندی مجموعه حقوق و وظایف و مسئولیت هایی است که به افراد هویت رسمی و قانونی می بخشد. وقتی این حقوق قانونی و تعهدات به عنوان موقعیت رسمی نهاده می شود، استحقاق رسمی برای منابع کمیاب در جامعه را به مردم اعطا می کند و شهروندی نیز بر دسترسی افراد و گروه ها به منابع کمیاب در جامعه نظارت دارد. ترنر به نقش شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه در دستیابی افراد به حقوق خود توجه دارد. در این بین شرایط اجتماعی با ایجاد آگاهی در افراد می تواند آموزش دهنده و ارتقا دهنده ی شناخت و درک عمومی افراد از حقوقشان و نیز پرورش دهنده مطالبات آنان برای احقاق حقوق خود باشد. بنابر نظر ترنر، مطالبه گری ویژگی اصلی شهروندی است که در خلال آگاهی به حقوق شهروندی شکل می گیرد (ترنر، ۲۰۰۰ به نقل از شبیانی، ۱۳۸۱). برای دستیابی به نظراتی در مورد متغیرهای مستقل از نظریاتی که در ادامه آورده شده اند بهره گرفته شده است.

نظریه های اجتماعی شدن: پارسونز چهار خرده نظام را در سیستم اجتماعی به همراه کارکردهای هر کدام از آن ها اشاره می کند. به زعم وی مهم ترین خرده نظام موجود «جامعه پذیری» و «کنترل اجتماعی» است که کارکردی اصلی دارد. به اعتقاد پارسونز، جامعه پذیری شیوه های انتقال هنجارها و ارزش های یک نظام به کنشگران درون نظام و ملکه ذهن کردن این هنجارها و ارزش ها در افراد می باشد که این عمل از طریق نهادهایی

مانند خانواده، مدرسه، رسانه‌ها و... انجام می‌گیرد. بخش مهم این فرایندها در درون خانواده به صورت عمدی و آگاهانه صورت می‌گیرد ولی بخش زیادی از آن نیز، ناخودآگاه در افراد درونی می‌شود. جامعه‌پذیری فرایندی می‌باشد که نسل‌های مختلف یک جامعه را به یکدیگر پیوند می‌دهد خانواده از عوامل عمده‌ای است که اجتماعی شدن در آن از دوران کودکی تا نوجوانی و پس از آن ادامه دارد (نعیمی، ۱۳۸۶، ص ۱۹۵).

فراوانی کارهای دورکیم درباره تعلیم و تربیت و به ویژه جامعه‌پذیر کردن، بیان‌گر اهمیت این دو عامل در جلوگیری از زوال اخلاق و وجود امکان اصلاحات در جامعه می‌باشد. از نظر دورکیم قواعد اخلاقی دارای ویژگی‌هایی هستند و اخلاق جمعی انسان‌ها را از دو مسیر بیرونی و درونی تحت فشار می‌گذارد. کنترل بیرونی، از نظر دورکیم واقعیات اجتماعی غیر مادی هستند که در کنار انسان قرار دارند و اندیشه و کنشگری افراد را شکل می‌دهند. اما کنترل درونی که مهم‌تر است، افراد خود را با اخلاق اجتماعی درونی، تحت فشار قرار می‌دهد. دورکیم موضوع درونی کردن اخلاق اجتماعی را از راه آموزش و در مفهومی عام‌تر با «جامعه‌پذیر کردن» علاقه داشت. دورکیم تأکید می‌کرد که واقعیت‌های اجتماعی و به ویژه قواعد اخلاقی تنها در صورت درونی شدن در وجدان فردی، به راهنما و ناظر مؤثر بر رفتار بشر تبدیل می‌شوند. وی تعلیم و تربیت و جامعه‌پذیر کردن را به عنوان فرایندهایی می‌داند که در آن افراد شیوه‌های تعیین شده‌ی گروه‌ها یا جامعه را یاد می‌گیرند و از این طریق ابزارهای جسمانی و فکری از همه مهم‌تر ابزار اخلاقی مورد نیاز را برای مفید بودن در جامعه کسب می‌کنند (توسلی، ۱۳۸۰، ص ۲۹۸).

در نظر گروهی از جامعه‌شناسان از جمله گیدنز، جامعه‌پذیری غالباً در دو مرحله‌ی کلی رخ می‌دهد که هر یک شامل عوامل و کارگزاران متفاوت جامعه‌پذیری است. جامعه‌پذیری اولیه در کودکی، به عنوان فشرده‌ترین دوره یادگیری فرهنگی، اتفاق می‌افتد. در طول این ایام کودکان، زبان و الگوهای اساسی رفتار را می‌آموزند که پایه و اساس آموزش‌های بعدی است. بر این اساس خانواده اصلی‌ترین کارگزار جامعه‌پذیری در این مرحله است. جامعه‌پذیری دوم، در مراحل بعدی کودکی و تا بلوغ صورت می‌گیرد. در این مرحله، سایر عوامل جامعه‌پذیری همچون، مدارس، گروه‌های دوستان، سازمان‌ها و رسانه‌ها بخشی از مسئولیت‌های خانواده را برعهده می‌گیرند. کنش‌های متقابل اجتماعی در این محیط‌ها ارزش‌ها، هنجارها و عقایدی را به فرد القا می‌کنند که الگوهای فرهنگی آن‌ها را تشکیل می‌دهند (گیدنز، ۱۳۸۷، ص ۴۴).

نظریه‌های سرمایه اجتماعی: جامعه‌شناسان کلاسیک و مدرن در ارتباط با سرمایه اجتماعی بحث‌هایی داشته‌اند که هر یک به برخی از ابعاد سرمایه اجتماعی تأکید نموده‌اند. لذا با نگرش به نقطه نظرهای هر کدام و ارتباطی که بین جامعه مدنی و ایجاد ارتباطات بین مردم برای مشارکت در اجتماع، اشاره دارند.

از نگاه کلمن تعاملات اجتماعی به عنوان شکلی از مبادله است. سرمایه اجتماعی را، ابزاری جهت تبیین نوع همکاری و کمک افراد به همدیگر برای دستیابی به سود است. در نتیجه او بر سودمندی سرمایه اجتماعی تأکید دارد. و آن را منبعی برای روابط دوجانبه، همکاری و توسعه اجتماعی در اجتماع می‌داند (فیلد، ۱۳۸۸). از دیدگاه پاتنام، از ویژگی‌های مهم سرمایه اجتماعی، تقویت پیوند میان افراد و افزایش همکاری جمعی، اعتماد متقابل و قابلیت‌های مدنی را افزایش می‌دهد. پاتنام سرمایه اجتماعی را در ارتباط با جمع و جامعه می‌داند و آن را به عنوان یک کالای عمومی معرفی می‌کند، به نظر او سرمایه اجتماعی نتایج سودمندی همانند افزایش امنیت، کاهش جرم و افزایش مشارکت سیاسی را برای جامعه تسهیل می‌کند. از نظر پاتنام، اعتماد و ارتباطات متقابل در شبکه‌های اجتماعی به عنوان منابعی در کنش‌های افراد جامعه وجود دارند. اعتماد مردم به همدیگر، اعتماد مردم به حکومت و به نهادهای مهم جامعه و اعتماد متقابل حکومت و این نهادها به مردم، اشکال مختلف اعتماد اجتماعی را تشکیل می‌دهند. از طرف دیگر درست کاری، صداقت، انصاف و عدالت، ارزش‌های اعتماد آفرین هستند که می‌توانند همکاری بین مردم و نهادهای مختلف را فراهم سازند (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۳). از نظر گیدنز، اعتماد در نظام‌های مدرنیته، اعتماد غیرشخصی و به دیگران ناشناس یا به عبارت دیگر «بی‌توجهی مدنی» جنبه بنیادی روابط اعتماد و بین فردی است که از ماهیت رشد یابنده نظام‌های انتزاعی ریشه گرفته‌اند. در این شرایط جلب اعتماد به جای حفظ اعتماد در نظام‌های گذشته اهمیت اساسی می‌یابد. گیدنز معتقد است که ارتباط مطلوب منوط به اعتماد متقابل است و اعتماد متقابل هم به نوبه خود رابطه نزدیکی با صمیمیت دارد. او معتقد است که اعتماد در جوامع جدید و در فاصله زمانی - مکانی بسیار مهم است، نیاز به اعتماد با این فاصله‌گیری ارتباط دارد (گیدنز، ۱۳۸۶).

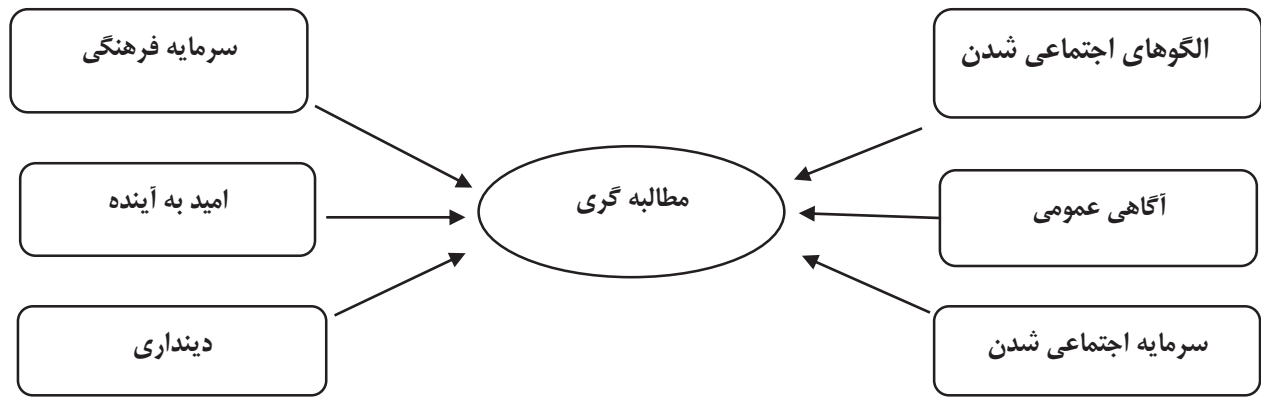
نظریه‌های آگاهی عمومی: هابرماس، فضایی فکری و اجتماعی را در نظر داشت که در آن، فعالیت‌های آگاهی بخش رسانه‌ای در ایجاد زمینه‌هایی برای مباحث اجتماعی و انتقادی و پدید آمدن دموکراسی بنیادی می‌انجامد. به نظر وی اطلاعات (اکسیژن دموکراسی) در این گستره فرآوری می‌شود و هرچه فرایندها و روندهای این تولید، آزادانه‌تر و عاقلانه‌تر و با مشارکت

همه نیروهای اجتماعی باشد، مزایای دموکراسی تأثیرگذارتر می‌شود. گستره همگانی، فضایی اجتماعی است که در آن مردم آزادانه شرایط اجتماعی خود را نقد کنند و مشکلات را بیان و در جریان تصمیم‌گیری سیاسی تأثیر گذار باشند. به نظر هابرماس گستره همگانی، خاستگاه افکار عمومی است. گستره همگانی میانجی فضای خصوصی و فضای عمومی است و هرچه آزادتر و فکورانه‌تر باشد مناسبات اجتماعی خردورانه‌تر و انسانی‌تر خواهد بود. هابرماس بر این اعتقاد است که از اواخر سده نوزدهم گستره همگانی بر اثر افزایش فعالیت‌های تجاری و بازرگانی و سودگرایی دارندگان این رسانه‌ها و نیز فروکش کردن تمایلات انقلابی پیش از سرمایه‌داری رو به کاهش گذاشته‌است. طرح نظریه حوزه عمومی از سوی هابرماس با چنین هدفی صورت گرفته است (انصاری، ۱۳۸۳، ص ۱۱۴).

نظریه‌های سرمایه فرهنگی: از نظر بوردیو سرمایه فرهنگی می‌تواند به سه حالت وجود داشته باشد. حالت تجسیدی: این نوع سرمایه به بدن و ذهن فرد پیوسته است به تلاش و سرمایه گذاری شخصی فرد وابسته است و به وسیله خود فرد به دست می‌آید. آن کسی که برای تحصیل و برای بهبود خود فعالیت می‌کند آن را به دست می‌آورد. این نوع سرمایه پیوسته همراه فرد است و جزء عادت واره او شده است و برخلاف پول و دارایی‌های حقوقی دیگر از طریق بخشش و یا وراثت خرید یا مبادله نمی‌یابد. اقدامات تربیتی جامعه و طبقه فرد در اکتساب آن نقشی اساسی دارد و به ظرفیت و استعداد یادگیری کنش‌گر و حافظه او وابسته است. پیوسته و همراه کنشگر است و به همراه او می‌میرد (فرجی، ۱۳۸۹، ص ۴۱). حالت عینیت یافته: اشیاء مادی کالاهای فرهنگی و رسانه‌هایی مانند نوشته‌ها، کتاب‌ها، نقاشی‌ها، ابزارهای موسیقی جزء سرمایه عینیت یافته هستند. بهره‌گیری از سرمایه عینیت یافته وابسته به سرمایه فرهنگی تجسیدی فرد است. در مطالعه این نوع سرمایه فرهنگی می‌توان مجموع دارایی‌ها و موجودی کالاهای فرهنگی مورد استفاده افراد مانند تعداد و نوع کتاب‌ها، مجلات، تابلوهای نقاشی، دوربین عکاسی فیلم برداری، واکمن، انواع نوارهای صوتی و تصویری و کامپیوتر و سایر اشیاء قیمتی فرهنگی را در نظر گرفت. حالت نهادی شده: عینیت بخشیدن به سرمایه فرهنگی از طریق مدارک دانشگاهی و تحصیلی است که خارج از دارایی‌های مادی و عینی فرهنگی، سرمایه تجسیدی و بیولوژیکی واقعیت پیدا می‌کند. این کار از طریق کسب عناوین تحصیلی که به صورت قانونی و نهادی تأیید شده است حاصل می‌گردد این مدارک مستقل از صاحبانش دارای اعتبار است، یک مدرک عینی و رسمی است (همان، ص ۴۴).

نظریه‌های امید: از نظر اسنایدر، امید عبارت از، ظرفیت ادراک شده برای تولید مسیرهایی به سمت اهداف مطلوب و انگیزه‌های ادراک شده برای حرکت در این مسیرها. امید یعنی انتظار مثبت برای دستیابی به اهداف. انتظار مثبت دو مؤلفه دارد؛ گذرگاه‌ها و عامل (عامل + گذرگاه = امید). در واقع اسنایدر امید را به مثابه‌ی سازه‌ای، شامل دو مؤلفه تعریف کرده است: توانایی طرح گذرگاه‌هایی به سمت هدف‌های مطلوب با وجود موانع موجود و توانایی ایجاد انگیزه برای شروع و تداوم حرکت از در این گذرگاه‌ها، امید مجموع این دو مؤلفه است (کار، ۱۳۸۷). از نظر آکونیناس، امید را بعد از ایمان و قبل از محبت یا عشق از فضائل الهی می‌داند. آکونیناس امید را با سه ویژگی بیان می‌کند. اول این که، امید با آینده درارتباط است. به عبارت دیگر، انسان که امیدوار است به اهداف مطلوب در آینده نظر دارد. دوم این که، امید از اموری است که دستیابی به آن سخت و دشوار می‌باشد. انسان به موضوع‌های جزئی و بی‌اهمیت امیدوار نیست. سوم این که، امید از اموری است با وجود سختی و دشواری که دارد، دستیابی به آن هم امکان پذیر است. چرا که هیچ کس به آن چه رسیدن به آن غیرممکن باشد امیدوار نمی‌شود. آکونیناس مهم‌ترین عامل در امیدواری را، اراده فرد برای رسیدن به آن می‌داند؛ زیرا امید فضیلتی الهی و مقدس است و متعلق آن خداوند می‌باشد و انسان خدا را با اراده‌ی خود می‌جوید (امامی، ۱۳۸۸، ص ۹۳).

نظریه‌های دین‌داری: نظری کلی و جامع در بین جامعه‌شناسان وجود دارد که دین، از منابع مهم معنابخشی به زندگی انسان است. از جمله کسانی که در مورد دین بحث‌های فراوان داشته است، وبر است. به نظر وبر، تمام ادیان در طول تاریخ تلاش کرده‌اند تا نیاز به «معنی» را رفع کنند. یکی از ابعاد مهم جامعه‌شناسی دین وبر، نیز نقش دین در معنا بخشی به زندگی است. این مسأله را بر نیازی انسان شناختی استوار می‌سازد: «انسان، نیازی متافیزیکی به جهان معنادار» دارد، وبر در تبیین دین عنصر روانشناختی جستجو برای معنا را مورد توجه قرار داده است. دین یک پدیده صرفاً معلول نیست، برعکس، دین نقشی اساسی در پیدایش سرمایه‌داری در غرب و در عدم رشد آن در دیگر نقاط جهان داشته است (ریتزر، ۱۳۸۹، ص ۳۵). ویل دورانت، داشتن روحیه‌ی فردگرایی را از عوامل اصلی همه ناهنجاری‌های اجتماعی بیان کرده است. وی راه تسلط بر این ناهنجاری‌های اجتماعی را تقویت روحیه جمع‌گرایی افراد در مقابل فردگرایی می‌داند. دورانت، باورها و مناسک دینی را تنها عواملی می‌داند که از روحیه جمعی در مقابل روحیه فردگرایی حمایت می‌کند. دین به عنوان یک واقعیت اجتماعی و تأثیرگذار بر افکار، رفتار و احساس، افراد را وادار می‌کند که از خواسته‌های فردی خود که

شکل ۱. مدل نظری تحقیق

آن‌ها بالا برود.

۳- بین سرمایه اجتماعی شهروندان با مطالبه‌گری رابطه وجود دارد. بدین منظور که با افزایش سرمایه اجتماعی شهروندان انتظار می‌رود که مطالبه‌گری آن‌ها بالا برود.

۴- بین سرمایه‌های فرهنگی شهروندان با مطالبه‌گری آن‌ها رابطه وجود دارد. بدین منظور که با سرمایه‌های فرهنگی شهروندان انتظار می‌رود که مطالبه‌گری آن‌ها بالا برود.

۵- بین میزان امید به آینده شهروندان با مطالبه‌گری آن‌ها رابطه وجود دارد. بدین منظور که با افزایش میزان امید شهروندان انتظار می‌رود که مطالبه‌گری آن‌ها بالا برود.

امید شهروندان انتظار می‌رود که مطالبه‌گری آن‌ها بالا برود.

۶- بین دین‌داری شهروندان با مطالبه‌گری آن‌ها رابطه است، به طوری که هر چقدر الگوی دین‌داری افراد عقلانی‌تر و انتخاب‌گرایانه‌تر باشد، افراد مطالبه‌گرتر هستند و برعکس اگر الگوی دین‌داری آن‌ها سنتی و غیر انتخابی باشد کمتر مطالبه‌گر هستند.

۵- جامعه آماری، حجم نمونه و شیوه نمونه‌گیری

روش تحقیق در این پژوهش مبتنی بر روش پیمایش، به لحاظ زمانی از نوع مقطعی و به لحاظ معیار ژرفایی از نوع پهنانگر بود. واحد تحلیل فرد و سطح تحلیل نیز خُرد بود. ابزار مورد استفاده، پرسشنامه محقق‌ساخته است. جامعه آماری این پژوهش شامل شهروندان بالای ۱۸ سال ساکن شهر خرم‌آباد از استان لرستان بودند. که تعداد کل آن‌ها براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ برابر با ۲۷۹۵۷۵ نفر بوده است. جهت

با خواسته‌های جمعی در عرصه اجتماع در تضاد است چشم‌پوشی کنند. با تقویت و قدرت یافتن روحیه جمعی، کنترل و نظارت جمعی نیز تقویت می‌شود (سراج زاده، ۱۳۸۴). رابرتسون، دین را دارای دو کارکرد عمده می‌داند، یکی تنظیم‌کننده و دیگری برانگیزاننده، عامل تنظیم‌کننده رفتار فردی برای خیر همگان و یا به سخن دیگر برای گروه است و عامل برانگیزاننده، احساس مشترک جهت ایجاد وحدت اجتماعی را از طریق مناسک مذهبی انجام می‌شود (همیلتون، ۱۳۸۹، ص ۱۷۰).

هدف از تدوین چارچوب نظری آن است که محقق از مطالعه نظریه پردازانی که در زمینه مورد نظر کار کرده‌اند یا این که نظراتشان می‌تواند در راستای موضوع مورد تحقیق می‌تواند مفید باشد کمک بگیرد و براساس آن‌ها بداند که در تحقیق باید به دنبال چه متغیرها و فرضیه‌هایی باشد. بنابراین به کمک چارچوب نظری، پژوهشگر می‌تواند مسأله‌ای که به دنبال پاسخی برای آن است را تجزیه و تحلیل کند و به نتایج درستی از ارتباط متغیرها برسد. بنابراین با نظریه‌هایی که بیان شد شش متغیر از آن‌ها استخراج می‌شود و با متغیر مطالبه‌گری (به عنوان متغیر وابسته) مورد سنجش و تحلیل قرار می‌گیرد.

۴- فرضیه‌های تحقیق

۱- بین الگوهای اجتماعی شدن شهروندان و مطالبه‌گری آن‌ها رابطه وجود است، به طوری که هر چقدر الگوی اجتماعی شدن افراد دموکراتیک‌تر باشد مطالبه‌گری آن‌ها هم بالاتر است و برعکس هر چقدر الگوی اجتماعی شدن آن‌ها اقتدارگرایانه‌تر باشد مطالبه‌گری آن‌ها پایین‌تر است.

۲- بین آگاهی عمومی شهروندان با مطالبه‌گری رابطه وجود دارد. بدین منظور که با افزایش آگاهی عمومی شهروندان انتظار می‌رود که مطالبه‌گری

از ۰,۷۰ بود که نشان از همبستگی درونی مطلوب بین متغیرها برای سنجش مفاهیم، و در نتیجه قابلیت اعتماد و پایایی بالایی مقیاس‌ها دارد.

۷- یافته‌های نمونه‌های آماری

نتایج به‌دست‌آمده از متغیر مطالبه‌گری (متغیر وابسته) نشان می‌دهد که ۴۵/۸۵ درصد افراد مطالبه‌گری آن‌ها در حد خیلی کم و ۱۵/۷۴ درصد افراد پاسخگو، مطالبه‌گری کم داشته‌اند. مطالبه‌گری ۰۴/۱۴ درصد از پاسخگویان در حد متوسط بوده است. ۸/۷۵ و ۵۹/۱۵ درصد از پاسخگویان به ترتیب مطالبه‌گری زیاد و خیلی زیاد داشته‌اند. متغیر الگوهای اجتماعی شدن با سه شاخص (رابطه فرد با خانواده، رابطه فرد با دوستان و آموزش‌های مدرسه)، نشان می‌دهد که ۲۲/۸۵ درصد پاسخگویان اظهار کرده‌اند که این الگوهای اجتماعی شدن در حد متوسطی بر آن‌ها تأثیر داشته است. ۵۴/۲۰ و ۲۷/۲۲ درصد پاسخگویان به ترتیب، الگوهای اجتماعی شدن در حد زیاد و خیلی زیاد بر روی رفتارهای آن‌ها نقش داشته‌اند. و در مجموع ۳۴/۳۳ درصد پاسخگویان الگوهای اجتماعی شدن در حد کم و خیلی کم بر روی رفتارهای آن‌ها تأثیرگذار بوده است.

متغیر آگاهی عمومی با سه شاخص (آگاهی از وظایف مسئولین و نهادها، آگاهی از قوانین و آگاهی از نهادها) مشخص شده است. ۱۸/۷۳ درصد پاسخگویان دارای آگاهی عمومی در حد متوسط می‌باشند. همچنین ۴۰/۷۲ درصد پاسخگویان آگاهی عمومی خیلی کم و کم دارند که با توجه به این نتایج به می‌توان نتیجه گرفت که آگاهی افراد در حد بینابینی می‌باشد.

وضعیت سرمایه اجتماعی شهروندان با توجه به چهار شاخص (تعهد اجتماعی، اعتماد درون گروهی، اعتماد برون گروهی و مشارکت نهادی)، نشان می‌دهد که میزان سرمایه اجتماعی ۲۶/۳ درصد شهروندان پاسخگو در سطح خیلی کم، ۱۴/۵۹ درصد افراد در سطح کم و ۲۱/۴۲ درصد شهروندان در حد متوسط می‌باشد و بالاخره این که سرمایه اجتماعی به ترتیب در بین ۵۸/۱۴ و ۲۲/۹۴ درصد پاسخگویان در حد زیاد و خیلی زیاد می‌باشد. به طور کلی می‌توان گفت سرمایه اجتماعی ۶۲/۳۱ درصد از پاسخگویان در حد متوسط رو به پایین می‌باشد. سرمایه فرهنگی شهروندان خرم‌آباد با چهار شاخص (مهارت فرهنگی، تحصیلات، مطالعه کتاب و مصرف فرهنگی) نشان داده شده است. نتایج به‌دست‌آمده گویای این است که ۳۹/۶۱ درصد پاسخگویان در حد متوسط می‌باشد، و به ترتیب ۷۲/۸ و ۶/۷۱ درصد پاسخگویان دارای سرمایه فرهنگی زیاد و خیلی زیاد می‌باشد. در مجموع و بیان کلی تر ۸۴/۵ درصد از افراد دارای سرمایه فرهنگی متوسط رو به

محاسبه حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد که حجم آن برابر با ۳۸۷ نفر برآورد گردید که به منظور دقت در یافته‌ها و در نتیجه امکان تحلیل با خطای کمتر و در بین جمعیت‌های فرعی، این حجم به ۴۰۰ نفر افزایش یافت که در نهایت پس از حذف موارد مخدوش، ۳۸۷ پرسشنامه مورد تحلیل قرار گرفتند. درخصوص نحوه انتخاب شهروندان حجم نمونه نیز، با توجه به اینکه در این پژوهش نیاز به جمع‌آوری نظرات اقشار مختلف شهروندان بود، از ۱۲ منطقه شهر، که کاملاً ویژگی‌های شاخص را داشته باشند انتخاب گردید. انتخاب کلیه موارد براساس داشتن بیشترین ویژگی‌های مورد نظر بوده است و نحوه انتخاب نمونه‌ها به این صورت بوده است که پس از انتخاب بلوک مورد نظر، از ابتدای بلوک شروع کرده و شهروندان مورد نظر به عنوان پاسخگو انتخاب شدند و این فرایند تا زمانی که تعداد مورد نیاز آن بلوک تأمین شود، ادامه داشته است. پس از توزیع پرسشنامه، اطلاعات اولیه مورد نیاز گردآوری و جمع‌آوری می‌شوند و برای تحلیل داده‌ها و استخراج نتایج، داده‌ها به نرم افزار spss انتقال داده می‌شوند.

از مجموع کل نمونه آماری ۳۸۷ نفری، ۱۹۹ نفر، یعنی ۵۱/۴ درصد پاسخگویان را مردان تشکیل می‌دهند و ۱۸۸ نفر، ۴۸/۶ درصد پاسخگویان را زنان تشکیل می‌دهند. بیشترین تعداد پاسخگویان در تحقیق، در گروه سنی ۳۶-۴۰ به میزان ۲۱/۲ سال قرار گرفته‌اند و کمترین تعداد پاسخگویان در این تحقیق در گروه سنی ۶۱-۶۵ سال به میزان ۰/۵ درصد می‌باشد.

۱۳۹ نفر، ۳۵/۹ درصد از پاسخگویان بیان کرده‌اند که دارای تحصیلات دیپلم می‌باشد که بیشترین فراوانی را در این جدول دارا می‌باشد. کمترین فراوانی به میزان ۱ نفر ۰/۳ درصد این جدول مربوط است به پاسخگویانی که بی سواد بوده‌اند.

۶- اعتبار و پایایی ابزار اندازه‌گیری

به منظور برآورد اعتبار پرسشنامه اولیه که حاصل استفاده از دیدگاه‌های نظری و کارهای پژوهشی دیگر محققان بوده است، از روش اعتبار محتوا (از نوع اعتبار صوری) و استفاده از نظر ۵ نفر از اساتید و کارشناسان مرتبط با موضوع استفاده شد. برای برآورد پایایی پرسشنامه، پرسشنامه اولیه در بین حدود ۵۰ نفر از شهروندان تکمیل شد تا نواقص احتمالی پرسشنامه که می‌توانست از نامفهوم بودن سؤالات، ترتیب نامناسب سؤالات و طولانی بودن پرسشنامه و... باشد، مرتفع گردد. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، بانک اطلاعاتی تشکیل و پایایی مقیاس‌ها از طریق محاسبه آلفای کرونباخ اندازه‌گیری و برآورد شد. نتیجه ضریب آلفا برای مقیاس‌های مختلف بالاتر

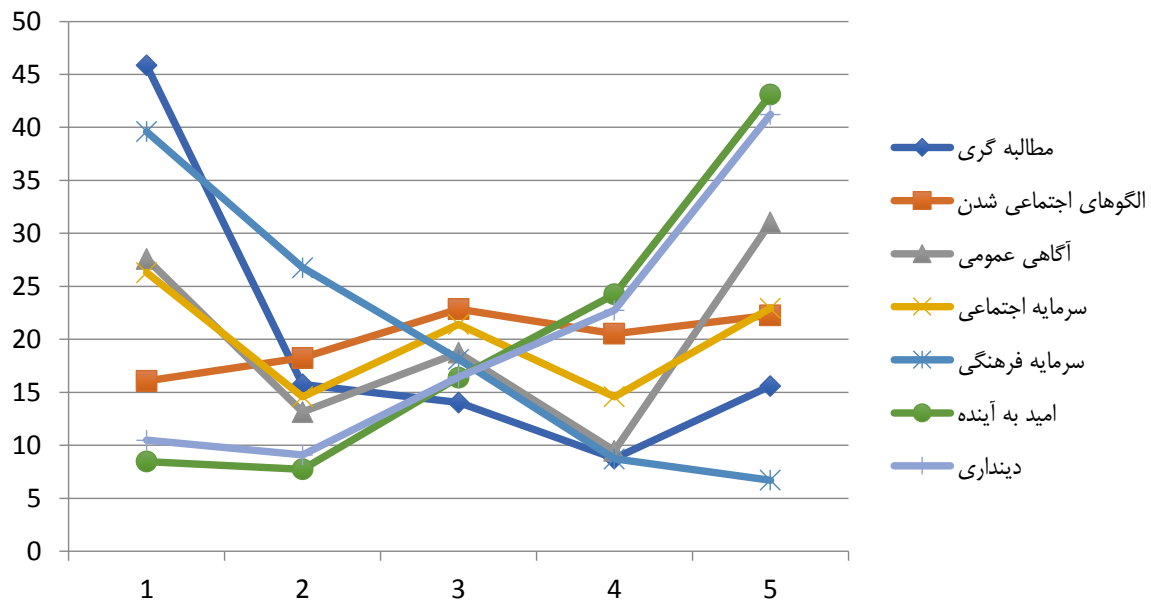
جدول ۱. همبستگی درونی بین متغیرها/ آلفای کرونباخ

متغیرها	مولفه ها(شاخص ها)	تعداد گویا	میزان آلفاکرونباخ
مطالبه‌گری	نظری فردی عملی	۳۲	۰/۷۸۹
الگوهای اجتماعی شدن	خانواده مدرسه دوستان	۲۰	۰/۷۱۹
آگاهی عمومی	آگاهی از وظایف مسئولین و نهادها آگاهی از قوانین آگاهی از نهادها	۲۹	۰/۹۲۱
سرمایه اجتماعی	تعهد و مسئولیت اجتماعی اعتماد درون گروهی اعتماد برون گروهی مشارکت نهادی	۵۳	۰/۸۹۹
سرمایه فرهنگی	مهارت فرهنگی تحصیلات مطالعه کتاب مصرف فرهنگی	۱۸	۰/۸۶
امید به آینده	—	۱۲	۰/۸۱۹
دین‌داری	اعمال دینی اعتقادات دینی	۱۴	۰/۷۵۴

جدول ۲. توزیع شاخص درصدی متغیرهای تحقیق

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	میانگین
مطالبه‌گری	۴۵/۸۵	۱۵/۷۴	۱۴/۰۴	۸/۷۵	۱۵/۵۹	۲/۳۱
الگوهای اجتماعی شدن	۱۶/۰۸	۱۸/۲۵	۲۲/۸۵	۲۰/۵۴	۲۲/۲۷	۳/۱
آگاهی عمومی	۲۷/۵۹	۱۳/۱۳	۱۸/۷۳	۹/۴۸	۳۱/۰۴	۳/۰۲
سرمایه اجتماعی	۲۶/۳	۱۴/۵۹	۲۱/۴۲	۱۴/۵۸	۲۲/۹۴	۲/۹۲
سرمایه فرهنگی	۳۹/۶۱	۲۶/۷۷	۱۸/۱۲	۸/۷۲	۶/۷۱	۲/۴
امید به آینده	۸/۴۷	۷/۷۳	۱۶/۴	۲۴/۲۶	۴۳/۱۰	۳/۸۵
دین‌داری	۱۰/۴۸	۹/۰۸	۱۶/۴۵	۲۲/۷۴	۴۱/۲۲	۳/۷۴

خیلی کم (۱)، کم (۲)، متوسط (۳)، زیاد (۴)، خیلی زیاد (۵)

شکل ۲. توزیع شاخص درصدی متغیرهای تحقیق

همبستگی و «-۱» به معنی همبستگی کامل منفی است.

پایین می‌باشند.

در مورد متغیر امید به آینده با توجه به نتایج به‌دست‌آمده می‌توان بیان کرد که ۴۳/۱۰ درصد پاسخگویان به آینده امید خیلی زیاد، ۲۶/۲۴ درصد پاسخگویان امید به آینده در حد زیاد عنوان کرده‌اند. ۱۶/۴ درصد از پاسخگویان امیدواری متوسطی داشته‌اند. ۷/۷۳ درصد از شهروندان پاسخگو با امیدواری به آینده تا حدودی مخالف بوده‌اند و ۸/۴۷ درصد از پاسخگویان اظهار ناامیدی کامل داشته‌اند و به آینده امیدی نداشته‌اند که از مجموع یافته‌های مندرج در جدول می‌توان گفت امیدواری ۸۳/۷۶ درصد پاسخگویان متوسط رو به بالا بوده است، و اما در مورد متغیر دین‌داری که با دوشاخه (اعتقادی و عملی)، نشان داده شده است. نتایج به‌دست‌آمده حاکی از آن است که ۶۳/۹۶ درصد پاسخگویان دین‌داری خود را در حد زیاد و خیلی زیاد بیان کرده‌اند.

۱۶/۴۵ درصد پاسخگویان دین‌داری متوسطی داشته‌اند. ۹/۰۸ درصد از پاسخگویان دین‌داری آن‌ها کم و ۱۰/۴۸ درصد پاسخگویان در حد خیلی کم می‌باشد. نتیجه گیری کلی که از این نتایج می‌توان به دست آورد این است که ۸۰/۴۱ درصد از پاسخگویان دین‌داری متوسط رو به بالایی دارند.

برای سنجش همبستگی بین دو متغیر، استفاده از آزمون همبستگی (Pearson) استفاده می‌باشد. مقدار ضریب همبستگی پیرسون، بین -۱ و ۱ تغییر می‌کند که «۱» به معنای همبستگی مثبت کامل، «۰» به معنی نبود

۸- آزمون فرضیه‌های پژوهش

در این قسمت رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته از طریق آزمون همبستگی پیرسون (pearson) مورد بررسی قرار خواهد گرفت. (علامت دو ستاره به شکل توان در بالای ضریب همبستگی نشان دهنده معنی‌داری رابطه در سطح اطمینان ۰/۹۹ و خطای کمتر از ۰/۰۱ می‌باشد). رابطه بین متغیر مطالبه‌گری با الگوهای اجتماعی شدن، آگاهی عمومی، سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، امیدواری و دین‌داری با توجه به این که مقدار (Sig=۰/۰۰۰) می‌باشد، معنی‌دار است. بنابراین با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از جدول آزمون همبستگی، می‌توان گفت با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ بین متغیرهای مستقل و مطالبه‌گری شهروندان رابطه مستقیم و مثبت وجود دارد.

در ادامه به منظور آزمون تأثیر همزمان متغیرهای مستقل بر مطالبه‌گری شهروندان، از تحلیل رگرسیون استفاده شد که نتایج این تحلیل در جدول ۴ آورده شده است.

یافته‌های مندرج در جدول ۴ دلالت بر آن دارد:

- در تحلیل رگرسیون مطالبه‌گری با متغیر الگوی اجتماعی شدن؛ مقدار ضریب تعیین مشخص شده در جدول نیز ۰/۰۸ به‌دست‌آمده است و

جدول ۳. ضریب همبستگی پیرسون

متغیر وابسته	متغیرهای مستقل	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنی داری
مطالبه‌گری	الگوهای اجتماعی شدن	۰/۲۸۳**	۰/۰۰۰
	آگاهی عمومی	۰/۴۲۸**	۰/۰۰۰
	سرمایه اجتماعی	۰/۲۰۲**	۰/۰۰۰
	سرمایه فرهنگی	۰/۳۱۲**	۰/۰۰۰
	امید به آینده (امیدواری)	۰/۱۵۰**	۰/۰۰۰
	دین داری	۰/۱۵۰**	۰/۰۰۰

جدول ۴. تحلیل رگرسیون بین متغیرهای مستقل با متغیر وابسته

متغیر وابسته	متغیرهای مستقل	Sig	Beta	B	Adjusted	
					R ²	R
مطالبه‌گری	الگوهای اجتماعی شدن	۰/۰۰۰	۰/۲۸۳	۰/۴۰۲	۰/۰۷۸	۰/۰۸
	آگاهی عمومی	۰/۰۰۰	۰/۴۲۸	۰/۲۷۲	۰/۱۸۱	۰/۱۸۳
	سرمایه اجتماعی	۰/۰۰۰	۰/۲۰۲	۰/۱۰۹	۰/۰۳۸	۰/۰۴۱
	سرمایه فرهنگی	۰/۰۰۰	۰/۳۱۲	۰/۳۶۲	۰/۰۹۵	۰/۰۹۸
	امید به آینده	۰/۰۰۳	۰/۱۵	۰/۲۴۵	۰/۰۲۰	۰/۰۲۳
	دینداری	۰/۰۰۳	۰/۱۴۹	۰/۲۴۲	۰/۰۲۰	۰/۰۲۲

بتا در جدول فوق، به میزان ۰/۲۸۳ می‌باشد.

- در تحلیل رگرسیون مطالبه‌گری با متغیر آگاهی عمومی، مقدار ضریب تعیین مشخص شده در جدول ۰/۱۸۳، به این معنا است که ۳/۱۸ درصد از تغییرات وضعیت مطالبه‌گری شهروندان را متغیر آگاهی عمومی تبیین می‌کند و مابقی تغییرات تحت تأثیر متغیرهای دیگر است. مقدار بتا در جدول به میزان ۰/۴۲۸ می‌باشد که نشان می‌دهد میزان تأثیری که متغیر آگاهی عمومی (متغیر مستقل) بر مطالبه‌گری (متغیر وابسته) ۰/۴۲۸ باشد. هر چه بتا قوی تر و بیشتر باشد سهم بیشتری در توضیح متغیر وابسته

به این معنا می‌باشد که متغیر الگوهای اجتماعی شدن توانسته‌اند به میزان ۸ درصد از سهم واریانس متغیر مطالبه‌گری را پیش بینی کنند، به عبارت دیگر ۸ درصد از سهم واریانس متغیر مطالبه‌گری ناشی از متغیر الگوهای اجتماعی شدن (خانواده، دوستان و مدرسه) است و مابقی تغییرات تحت تأثیر متغیرهای دیگر می‌باشد. مقدار معنی‌داری در این جا (Sig=۰/۰۰۰)، معنی‌داری معادله رگرسیونی را نشان می‌دهد. Beta یا ضریب رگرسیونی استاندارد شده به ما کمک می‌کند تا سهم نسبی هر متغیر مستقل را در تبیین تغییرات متغیر وابسته را مشخص کنیم. مقدار

دارد.

• در تحلیل رگرسیون مطالبه‌گری با متغیر سرمایه اجتماعی، مقدار ضریب تعیین مشخص شده در جدول ۰/۰۴۱ است که بیان‌گر این معنا می‌باشد که ۱/۴ درصد از تغییرات وضعیت مطالبه‌گری را، متغیر سرمایه اجتماعی تبیین می‌کند، مابقی این تغییرات تحت تأثیر متغیرهای دیگر است. مقدار معنی‌داری ضریب رگرسیون (Sig=۰/۰۰۰)، نشان می‌دهد که معادله رگرسیونی معنی‌دار است. مقدار بتا در این جدول، ۰/۲۰۲ است که نشان می‌دهد میزان تأثیری که متغیر سرمایه اجتماعی بر وضعیت مطالبه‌گری می‌گذارد ۰/۲۰۲ است.

• در تحلیل رگرسیون مطالبه‌گری با متغیر سرمایه فرهنگی، مقدار ضریب تعیین مشخص شده در جدول ۰/۰۹۸ نشان می‌دهد که ۹/۸ از تغییرات مطالبه‌گری شهروندان شهر خرم‌آباد را متغیر سرمایه فرهنگی تبیین می‌کند و مابقی این تغییرات تحت تأثیر دیگر متغیرها است. مقدار (Sig=۰/۰۰۰)، نشان می‌دهد که معادله رگرسیونی معنی‌دار است. مقدار بتا نشان‌دهنده مقدار تأثیرات متغیر مستقل برای پیش‌بینی متغیر وابسته است در جدول فوق این مقدار ۰/۳۱۲ می‌باشد. اگر تأثیر سرمایه فرهنگی بر وضعیت مطالبه‌گری را بسنجیم مقدار تأثیری که بر وضعیت مطالبه شهروندان دارد، ۰/۳۱۲ می‌باشد.

• در تحلیل رگرسیون مطالبه‌گری با متغیر امید به آینده، مقدار ضریب تعیین مشخص شده در جدول، ۰/۰۲۳ می‌باشد که این مقدار نشان می‌دهد که ۲/۲ درصد از تغییرات وضعیت مطالبه‌گری را متغیر امید به آینده تبیین می‌کند و مابقی تغییرات تحت تأثیر متغیرهای دیگر است. مقدار معنی‌داری در این جدول (Sig=۰/۰۰۳)، نشان می‌دهد که معادله رگرسیونی معنی‌دار است. مقدار بتای ۰/۱۵ نشان می‌دهد که متغیر مستقل چقدر تأثیر بر روی پیش‌بینی متغیر وابسته دارد که هر چه این مقدار بیشتر و قوی‌تر باشد سهم بیشتری در توضیح متغیر وابسته دارد.

• در تحلیل رگرسیون مطالبه‌گری با دین‌داری، مقدار ضریب تعیین

مشخص شده در جدول ۰/۰۲۲ می‌باشد که نشان می‌دهد ۲/۲ درصد از تغییرات وضعیت مطالبه‌گری شهروندان شهر خرم‌آباد را، متغیر دین‌داری تبیین می‌کند. بنابراین مابقی تغییرات تحت تأثیر متغیرهای دیگر است. مقدار معنی‌داری در این جدول، (Sig=۰/۰۰۳)، نشان می‌دهد که معادله رگرسیونی معنی‌دار است. مقدار بتا در جدول فوق ۰/۱۵ می‌باشد که می‌توان گفت تأثیرات دین‌داری (متغیر مستقل) بر وضعیت مطالبه‌گری (متغیر وابسته) ۰/۱۵ است که با تغییر یک انحراف استاندارد در متغیر دین‌داری باعث تغییر ۰/۱۵ انحراف استاندارد در متغیر مطالبه‌گری می‌شود.

با استفاده از رگرسیون چندگانه، رابطه خطی بین چندین متغیر مستقل با متغیر وابسته ملاحظه و بررسی می‌شود، در نتیجه از این ترکیب در جهت پیش‌بینی مقادیر متغیر وابسته استفاده می‌شود و اهمیت هر کدام از متغیرهای مستقل در پیش‌بینی و متغیر وابسته مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. جدول ۵ خلاصه مدل را نشان می‌دهد مقدار همبستگی (R) بین متغیرها ۰/۴۹۳ می‌باشد که دلالت بر آن دارد که بین مجموعه متغیرها مستقل (الگوهای اجتماعی شدن، آگاهی عمومی، سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، امید به آینده، دین‌داری) و متغیر وابسته (وضعیت مطالبه‌گری)، همبستگی خوبی وجود دارد. مقدار ضریب تعیین ۰/۲۴۳ است که نشان می‌دهد ۲۴ درصد از تغییرات وضعیت مطالبه‌گری در بین شهروندان خرم‌آباد وابسته به ۶ متغیر ذکر شده می‌باشد. به عبارت دیگر، مجموعه متغیرهای ذکر شده، تقریباً یک سوم از واریانس متغیر وضعیت مطالبه‌گری را در بین شهروندان خرم‌آباد تبیین می‌کند. با توجه به این که معنی‌داری مقدار آزمون $F(20/289)$ در سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ مشخص شده یعنی (Sig=۰/۰۰۰)، می‌توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی تحقیق، مدل خوبی بوده و مجموعه متغیرهای مستقل قادرند تغییرات وضعیت مطالبه‌گری شهروندان را تبیین کنند.

آماره t در جدول ۶ اهمیت نسبی حضور هر متغیر مستقل در مدل را نشان می‌دهد. قدر مطلق آماره t برای هر متغیر بزرگ‌تر از عدد ۲/۳۳ و

جدول ۵. تحلیل رگرسیون بین متغیرهای مستقل با متغیر وابسته

R	R ²	Adjusted R Squar	Std error	F	Sig
۰/۴۹۳	۰/۲۴۳	۰/۲۳۱	۱۲/۴۸۸	۲۰/۲۸۹	۰/۰۰۰

جدول ۶. رگرسیون چندگانه (۲)

متغیر	آماره	خطای استاندارد	بتا	آماره t	سطح معناداری
	B		Beta		
الگوهای اجتماعی شدن	۰/۲۶	۰/۰۷۵	۰/۱۸۳	۳/۵۸۹	۰/۰۰۰
آگاهی عمومی	۰/۲۰۶	۰/۰۲۲	۰/۳۲۳	۶/۴۱۱	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی	-۰/۰۱۱	۰/۰۲۸	-۰/۰۲	-۰/۳۹۲	۰/۶۹۵
سرمایه فرهنگی	۰/۱۹۵	۰/۰۵۷	۰/۱۶۸	۳/۴۰۵	۰/۰۰۱
امید به آینده	۰/۰۳۴	۰/۰۸۳	۰/۰۲۱	۰/۴۰۹	۰/۶۸۳
دین داری	۰/۰۱۴	۰/۰۸۶	۰/۰۰۹	۰/۱۶۳	۰/۸۷۱

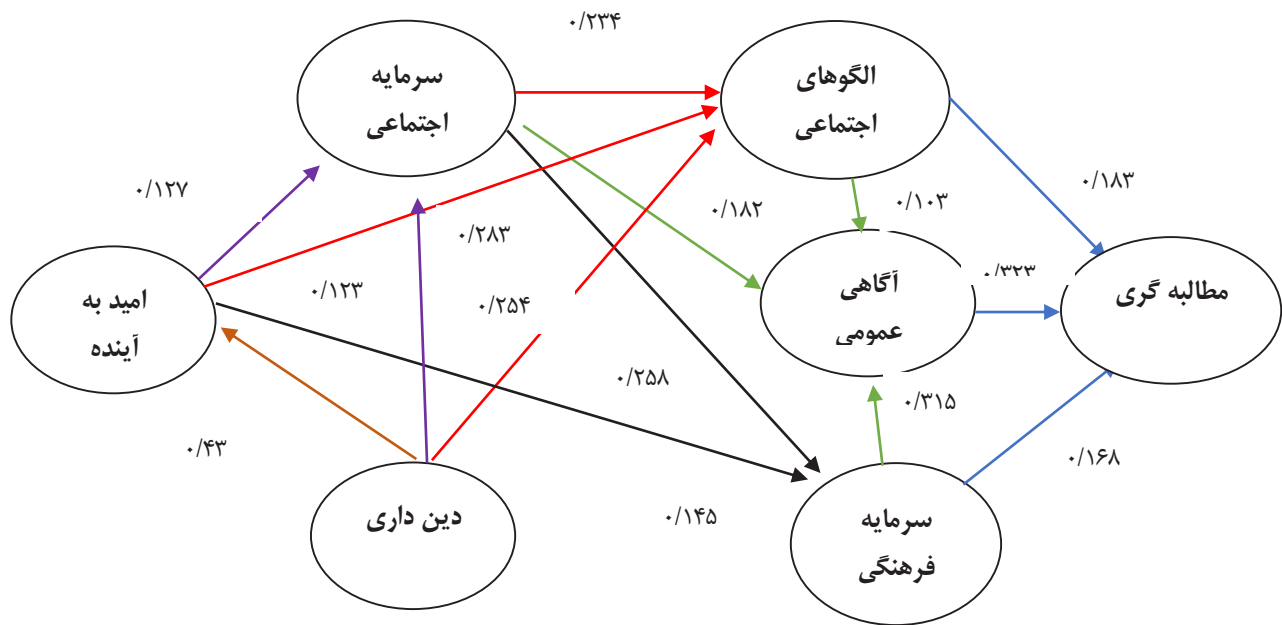
۹- نتیجه گیری

صاحب نظران مسائل توسعه و جامعه مدنی تشخیص داده اند که تقویت صدای توده مردم، به عنوان یک عامل سرعت بخش قوی برای تغییر عمل می کند. چرا که این مسائل کاملاً روشن است که اگر ملتی آگاهانه و متحدانه تحقق خواسته های خود را از دولت مطالبه کند و در این راه همراه دولت تلاش کنند قطعاً به خواسته های خود دست خواهند یافت. تقویت این صداها در محیطی که دولت به شکل ارائه کننده انحصاری خدمات فعالیت می کند بسیار اهمیت دارد. مردم آگاهانه خواسته های خود را در فضایی مسالمت آمیز از دولت و سیاست گذاران مطالبه می کنند و در صورت عدم دریافت پاسخ مناسب دست به اعتراض می زنند و در شرایط بحرانی تر که رضایت مردم از ارائه کننده خدمات و یا دولت به حداقل برسد به مرحله شکایت خواهند رسید. بنابراین پاسخ خواهی را با شدت پایین تا شدت زیاد آن به سه مرحله ی (مطالبه، اعتراض و شکایت) می توان تقسیم نمود.

ایرانی ها به لحاظ تاریخی، انسان های معترض و کنشگری نبوده اند. البته در غر زدن و شکایت کردن به خصوص به زبان شعر، سرآمد بوده اند. اما واقعیت آن است که در کمتر دوره تاریخی، اکثریت ایرانیان حاضر به پرداخت هزینه برای دستیابی به هدف ها و خواسته های خود شده اند. به همین دلیل هر متجاوززی که به کشورشان حمله و آن را تسخیر می کرد تا ده ها و حتی صدها سال می توانست بر این کشور حکمرانی کند. اسکندر و جانشینانش

خطای آن کوچک تر از ۰/۰۱ و ۰/۰۵ باشد بیان گر این است که متغیر مورد نظر تأثیر آماری معنی داری در تبیین متغیر وابسته داشته است. مقدار t در جدول فوق دلالت بر آن دارد، متغیرهای مستقل (الگوهای اجتماعی شدن، آگاهی عمومی و سرمایه فرهنگی) تأثیر آماری معنی داری در تبیین وضعیت مطالبه گری (متغیر وابسته) داشته اند. همچنین ضریب رگرسیون استاندارد شده (بتا) برای متغیر الگوهای اجتماعی شدن (۰/۱۸۳)، آگاهی عمومی (۰/۳۲۳) و برای سرمایه فرهنگی (۰/۱۶۸) در سطح معنی داری (Sig=۰/۰۰۰)، و خطای کوچکتر از ۰/۰۱ معنی دار می باشد. بنابراین می توان گفت که این متغیرها در وضعیت مطالبه گری شهروندان شهر خرم آباد تأثیر دارند. مثلاً به این معنا که با افزایش یک انحراف استاندارد در متغیر آگاهی عمومی شهروندان شهر خرم آباد، ۰/۳۲۳ وضعیت مطالبه گری شهروندان تغییر می کند.

تحلیل مسیر، روش پیشرفته ی آماری است که علاوه بر تأثیرات مستقیم، تأثیرات غیر مستقیم هریک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته را مشخص می کند. این روش تعمیم یافته روش رگرسیون چند متغیره در ارتباط با تدوین مدل های علی است. در روش تحلیل مسیر، علاوه بر تأثیر مستقیم امکان شناسایی تأثیرات غیر مستقیم هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته نیز وجود دارد. به همین دلیل در تحلیل مسیر، با چندین معادله خط رگرسیونی استاندارد شده مواجه ایم.

شکل ۳. تحلیل مسیر

این توصیف سعی بر آن شد که یک پژوهش در این زمینه صورت گیرد تا به صورت علمی و با کمک آمار و داده‌های تجربی پی به واقعیت برده شود. لذا در این پژوهش سعی شد است که با طرح دو سوال و به کمک نتایج آماری به دست آمده پاسخ داده شود. سوالات از جمله این بود که:

(۱) وضعیت مطالبه‌گری در بین شهروندان شهر خرم‌آباد چگونه است؟

(۲) چه عواملی با مطالبه‌گری شهروندان در ارتباط است؟

با انجام پژوهش به روش پیمایشی و توزیع پرسشنامه در بین شهروندان شهر خرم‌آباد، یافته‌های تجربی که از تحلیل داده‌های آماری به دست آمده است، نشان می‌دهد که وضعیت مطالبه‌گری در بین شهروندان خرم‌آباد پایین است و متغیر مطالبه‌گری به عنوان متغیر اصلی (وابسته)، به کمک سه شاخص (نظری، فردی و جمعی) سنجیده شد. براساس نتایج آماری، بیان گر آن است که بیشترین مطالبه‌گری افراد در نظر دادن و به شکل گفتاری و زبانی می‌باشد و در مرحله‌ی اجرا و شکل عملی، مطالبه‌گری شهروندان در سطح پایین است.

و اما در مورد سوال دوم، چه عواملی با وضعیت مطالبه‌گری در ارتباط است و بر آن تأثیر می‌گذارد؟ براساس یافته‌های به دست آمده که نشان می‌دهد در بین شش متغیر مستقل (الگوهای اجتماعی شدن، آگاهی عمومی، سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، امید به آینده و دین‌داری) که تأثیر

یعنی سلوکیان، اعراب و دو سلسله بنی امیه و بنی عباس و مغولان و نوادگان آن‌ها، قرن‌ها در این سرزمین حکومت کرده‌اند. این در حالی است که لشکرکشی ایرانیان به سایر کشورها حداکثر به اشغالی چندماه می‌انجامید و مردم کشورهای اشغال شده به سرعت سپاهیان ایران را بیرون می‌کردند. استبداد تاریخی که در این سرزمین در طول قرن‌ها حاکم بوده است، به عنوان مانعی برای شکل‌گیری مطالبه‌گری اجتماعی عمل کرده است و بیشتر مردم طلب کار بوده‌اند تا مطالبه‌گر که همین باعث شده است که مطالبه‌گری تضعیف و به جای آن طلبکاری تقویت شود.

و اما، همان‌گونه که در بیان مسأله‌ی همین پژوهش بیان شد استان لرستان یکی از استان‌هایی است که با وجود دارا بودن ظرفیت‌ها، امکانات و پتانسیل‌های خدادادی فراوان با مشکلات عدیده‌ای مواجه است. یک باور در بین مردم لرستان وجود دارد که آن‌چنان که باید و شاید به حقشان نرسیده‌اند و حقوق مردم این استان پایمال شده است که ما حاصل آن محرومیت‌ها، بیکاری، فقر و توسعه نیافتگی است که استان با آن درگیر است. مردم لرستان به عنوان قومی اصیل و متدین ایرانی از دیرباز مردمانی سختکوش بوده‌اند که همیشه با مشکلات کنار آمده‌اند و کمترین توقع را از مسئولین داشته‌اند و در پی احقاق حق خود نبوده‌اند و مسیر نارضایتی‌ها به سمت پرخاشگری و مطالبه‌گری نرفته است و بیشتر در حد حرف زدن و طلب‌کاری بوده است. با

واسطه بین شهروندان و مسئولین نقش حائزاهمیتی داشته باشد و به صورت یک حلقه واسطه، نظرات، خواسته‌های مردم به صورت جمعی خواستار تحقق آن‌ها هستند، را به نهادهای حقوقی و قانونی بالادست منعکس کنند و به نمایندگی از طرف مردم پیگیر آن‌ها باشند.

الگوهای اجتماعی در این پژوهش با شاخص‌های (ارتباط فرد با خانواده، دوستان و مدرسه) مورد سنجش قرار گرفت. این متغیر هم تأثیر مستقیم و مثبت بر وضعیت مطالبه‌گری شهروندان داشته است. توجه به این شاخص نیز از اهمیت فراوانی برخوردار است. این نهادها از مهم‌ترین عوامل نقش‌پذیری، جامعه‌پذیری، شخصیت‌سازی و الگودهی به رفتارها و کنش‌های افراد به شمار می‌آیند. لذا توجه و فراهم سازی فرهنگ گفت‌وگو، تفکرات انتقادی و پرسشگری برای این افراد در این نهادها می‌تواند افراد را برای شکل‌گیری شهروندی با روحیه و شخصیت فعال، مشارکت‌جو و حساس نسبت به مسائل و حقوق خود در جامعه ایفای نقش کنند.

۱۰- پیشنهادات کاربردی

— آگاهی عمومی به عنوان مؤثرترین متغیر در این پژوهش، بیان‌گر این است که اهمیت دادن به این موضوع می‌تواند در مطالبه‌گری شهروندان نتایج شایان توجهی داشته باشد. افزایش آگاهی در بین شهروندان سبب می‌شود که شهروندان از میزان حقوق خود شناخت بیشتر پیدا کنند و بعد از شناخت، نسبت به مطالبه‌گری و پیگیری آن‌ها حساسیت از خود نشان دهند. برای بهبود این امر، لازم است تمهیداتی فراهم شود از جمله: (۱) ایجاد فرصت‌های مناسب و با تولید ارزش‌های عام از یک طرف و نگرش‌های مناسب به حقوق‌های خود در جامعه، (۲) ایجاد حوزه‌های اقتصادی—سیاسی و اجتماعی یا به گفته هابرماس، حوزه عمومی که تنها در بافت این حوزه و جامعه مدنی است که افراد به عنوان شهروندان دارای حقوق، عضو تمام عیار جامعه خود می‌گردند. با تشکیل حوزه عمومی در قالب نهادها، انجمن‌ها و سندیکا امکان بالا رفتن آگاهی شهروندان و مشارکت فعالانه آن‌ها فراهم می‌شود. (۳) بالا بردن سطح آگاهی عمومی جامعه در زمینه حقوق شهروندی به کمک رسانه‌های گروهی و صاحب‌نظران در برنامه‌های رسانه‌ای (۴). بازنگری در برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی و گنجاندن موضوعات شهروندی و فراهم کردن زمینه‌های بحث، گفت‌وگو در برنامه‌های تلویزیونی، زمینه مناسب جهت مطالبه‌گری شهروندان برای حقوق خود می‌تواند اهمیت داشته باشد. — از آنجایی که سرمایه فرهنگی از جمله متغیرهایی بود که تأثیر مستقیم بر مطالبه‌گری داشته است از اهمیت بالایی برخوردار است. فرهنگ

آن‌ها بر متغیر وابسته سنجیده شد، متغیرهای آگاهی عمومی، الگوهای اجتماعی شدن و سرمایه فرهنگی، به صورت مستقیم بر وضعیت مطالبه‌گری شهروندان تأثیر داشته‌اند و سه متغیر دیگر به شکل غیرمستقیم بر متغیر وابسته تأثیر گذار بوده‌اند.

سرمایه فرهنگی در این پژوهش با شاخص‌های (مهارت فرهنگی، تحصیلات، مطالعه کتاب و مصرف فرهنگ) سنجیده شده است که نتایج پژوهش در مورد این متغیر نشان می‌دهد که ۵,۸۴ درصد از شهروندان، سرمایه فرهنگی در حد متوسط رو به پایینی دارند. میزان تحصیلات، بیشترین میانگین را نسبت به بقیه ابعاد سرمایه فرهنگی داشته است و در رابطه با گویه‌های سنجش مهارت فرهنگی، بیشترین میانگین مربوط به استفاده از اینترنت و کامپیوتر بود است که این امر می‌تواند ناشی از نیاز روزمره شهروندان به اینترنت و کامپیوتر باشد. که این نیاز در پی نیاز روز جامعه با توجه به استفاده از فضای مجازی در بیشتر کسب و کار و ابعاد مختلف زندگی شهروندان باشد. در مقابل مصرف فرهنگی شهروندان کمترین میانگین را به خود اختصاص داده‌اند. این موضوع هم ناشی از عدم توجه شهروندان به مسائل فرهنگی به دلایل نداشتن دغدغه‌ای برای آن، بالابودن هزینه‌های شرکت در این کارها و مشکلات اقتصادی شهروندان باشد و هم می‌تواند ناشی از عدم توجه و سرمایه‌گذاری مسئولین در این زمینه باشد. کمبودهایی که در زمینه‌ی مراکز آموزش فرهنگی و خدماتی وجود دارد در این مورد بی تأثیر نیست که توجهات بیشتر مسئولین در این مورد نیاز است.

همچنین آگاهی عمومی شهروندان در حد متوسطی می‌باشد که براساس نتایج به‌دست‌آمده ۴۰,۵۲ درصد از شهروندان دارای آگاهی عمومی در حد زیاد و خیلی زیاد و آگاهی عمومی ۴۰,۷۲ درصد از پاسخگویان در حد کم و خیلی کم می‌باشد. این متغیر در بین متغیرهای مورد سنجش در این پژوهش نشان داده است که بیشترین تأثیر را نسبت به دیگر متغیرها بر وضعیت مطالبه‌گری داشته است که فراهم کردن تمهیدات و بسترهایی برای افزایش این متغیر سبب شناخت و آگاهی بیشتر شهروندان نسبت به حقوق خود می‌شوند. افراد با شناخت این حقوق نسبت به مطالبه حقوق خود حساس می‌شوند و در راستای احقاق آن‌ها به صورت مسالمت آمیز و از راه‌های قانونی می‌توانند پیگیر باشند. برای بالا بردن آگاهی عمومی، نیاز به حضور صاحب‌نظران حقوق شهروندی جهت آموزش و شناساندن حقوق شهروندی می‌باشد که این امر می‌تواند در رسانه‌های عمومی، مدارس و با تشکیل حوزه‌های عمومی، همچون حزب، نهاد و ایجاد جامعه مدنی به آن دست یافت. تشکیل حوزه عمومی می‌تواند به عنوان یک نهاد مستقل و در کنار دولت و

سازی و تلاش در راستای بهبود کیفیت آن می‌تواند تأثیرات بهتری داشته باشد. به منظور بهبود و بازدهی در این بخش پیشنهاد می‌شود که: (۱) میانگین سطح مطالعه در خانواده‌ها افزایش یابد. (۲) آموزش و تحصیلات رایگان برای تمام شهروندان فراهم شود. (۳) فضاهایی جهت رشد، خلاقیت و شکوفایی استعدادها و هنری و فرهنگی شهروندان ایجاد شود. (۴) گسترش و عمومی کردن نمایشگاه‌های فرهنگی برای شهروندان. (۵) کاهش هزینه‌های شرکت و بازدید در نمایشگاه‌ها. (۶) ایجاد کتابخانه‌های عمومی و قابل دسترس برای عموم شهروندان. (۷) بهبود محصولات فرهنگی در نمایشگاه‌ها. (۸) افزایش برپایی نمایشگاه‌های فرهنگی در کل ایام سال.

خانواده نخستین مکانی است که فرد در آن زندگی می‌کند و اعضای آن اولین سانی به شمار می‌آیند که فرد با آن‌ها در تعامل است. هرگونه رفتاری در این فضا در جامعه‌پذیری و شخصیت‌سازی افراد اهمیت بسزایی دارد. لذا در جهت بهبود و کارایی این متغیر، نیاز به مواردی است از جمله این که: (۱) رابطه صمیمی و دوستانه بین فرزندان و والدین تشکیل شود. (۲) ایجاد بستری برای گفت‌وگوی آزادانه اعضای خانواده. (۳) اهمیت به نظرات انتقادی فرزندان. (۴) توجه به خواسته‌های فرزندان، هدایت و راهنمایی آن‌ها در مسیر درست. همچنین دوستان نیز به عنوان یکی از گروه‌هایی که افراد در آن‌ها عضو می‌شوند، تأثیرات قابل توجهی در شکل‌گیری رفتار افراد دارد که رعایت مواردی همچون: (۱) احترام متقابل در بین دوستان. (۲) احترام به نظرات انتقادی همدیگر. (۳) انتخاب صحیح دوستان، می‌تواند افراد را برای شکل‌گیری شهروندی منتقد و فعال آماده کند. و اما مدرسه به عنوان خانه دوم افراد، بعد از نهاد خانواده به میزان فراوانی در نوع شکل‌گیری و همچنین جامعه‌پذیری افراد تأثیر دارد. با توجه به دوران طولانی مدت حضور افراد در مدارس، معلمان و شیوهای رفتاری آن‌ها و نوع آموزشی که به افراد می‌دهند تأثیرات ماندگاری در رفتار آن‌ها دارند که افراد را برای نقش‌پذیری در جامعه مهیا می‌کند. (۱) با ایجاد گفت‌وگوی آزادانه جهت نقد و بحث در مدارس بین دانش‌آموزان و معلمان. (۲) فراهم آوردن فضایی آرام و به دور از تشنج برای جلوگیری از شکل‌گیری از ترس در بیان خواسته‌ها برای دانش‌آموزان. (۳) آموزش و راهنمایی در جهت آمادگی دانش‌آموزان برای احقاق حقوق خود در تمام ابعاد زندگی، که می‌تواند آن‌ها را برای شکل‌گیری یک شهروند پیگیر و حساس به مسائل جامعه آماده کند.

فراهم آوردن تمهیداتی جهت تقویت سرمایه اجتماعی از جمله: (۱) تقویت ارتباط و اعتماد بین اعضای خانواده. (۲) تقویت و افزایش اعتماد درون گروهی و برون گروهی، همان گونه که از نتایج به‌دست‌آمده در این پژوهش مشخص

است، اعتماد برون گروهی افراد پاسخگو پایین است که این امر می‌تواند مسئولین و نهادها در جهت اعتمادسازی و افزایش اعتماد شهروندان به آن‌ها تلاش نمایند. (۳) تقویت حس مشارکت در بین شهروندان، که افزایش این شاخص می‌تواند در تمام ابعاد جامعه سبب پیشرفت و تعالی شود. (۴) افزایش فضاها و بستری برای تعاملات مستقیم مدیران و شهروندان جهت پیگیری و بیان مشکلات در حضور مدیران. (۵) تشکیل مکان‌هایی در ادارات جهت پیگیری و رسیدگی واقعی به شکایت شهروندان از مسئولین بالاترین رده تا پایین‌ترین رده بدون هیچ گونه اغماضی، که با این کار اعتماد شهروندان به نظام اداری در جامعه تقویت می‌شود.

منابع

- [۱] جانی پور و دیگری. (۱۳۹۵). «بررسی رابطه عوامل اجتماعی و آگاهی از قوانین با آگاهی از حقوق شهروندی در بین شهروندان شهر رشت»، مطالعات جامعه‌شناسی، سال نهم، شماره ۳۴، بهار ۱۳۹۶، صص ۳۳-۴۹.
- [۲] توسلی، غلامعباس. (۱۳۸۰). «نظریه‌های جامعه‌شناسی»، تهران: انتشارات سمت.
- [۳] حبیب پور گنتایی، کرم و همکاران. (۱۳۹۸). «مطالبات اجتماعی زنان و رابطه‌ی سرمایه اجتماعی و سبک زندگی با آن‌ها، مورد مطالعه: زنان شهر قزوین»، مطالعات زن و خانواده، دور هفتم، شماره ۱، صص ۷۳-۹۵.
- [۴] جلایی پور، حمیدرضا. (۱۳۹۲). «جامعه‌شناسی ایران؛ جامعه‌گمردن»، تهران، نشر علم.
- [۵] حبیب پورگنتایی، کرم و همکاران. (۱۳۹۶). «مطالبات اجتماعی زنان و رابطه با سرمایه اجتماعی و سبک زندگی آن‌ها، مطالعه موردی زنان شهر قزوین»، مجله مطالعات زن و خانواده، پژوهشکده زنان دانشگاه تهران، دوره ۷، شماره ۱، صص ۷۳-۹۵.
- [۶] حقیقتیان، منصور و همکاران. (۱۳۹۴). «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر انواع دینداری جوانان، نمونه موردی: جوانان شهر شیراز»، فصلنامه علمی-پژوهشی علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر. سال نهم، شماره نهم، پیاپی (۳۱) زمستان ۱۳۹۴، صص ۱-۲۸.
- [۷] سام‌آرا و برزگر پاریزی. (۱۳۹۵). «بررسی احساس برخورداری از حقوق شهروندی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در بین جوانان ۱۵-۲۹ ساله شهرستان سیرجان»، فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هفتم، شماره ۲۷، تابستان ۱۳۹۵، صص ۱۱۶-۷۶.
- [۸] شارع پور، محمد و دیگران. (۱۳۹۵). «بررسی میزان آگاهی از حقوق و مسئولیت‌های شهروندی نسبت به امور شهری و عوامل اجتماعی مرتبط به آن»، مطالعات جامعه‌شناختی شهری، سال ششم، شماره ۱۸، بهار ۱۳۹۵، صص ۱-۲۲.
- [۹] شبیانی، ملیحه. (۱۳۸۴). «شهروند و مشارکت در نظام جامع رفاه و

- غزالی و توماس آکوپیناس» سال ۲، شماره ۸، صص ۸۰-۱۰۰.
- [۲۷] گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۷). «تجدد و تخصص: جامعه و هویت شخصی در عصر جدید»، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- [۲۸] گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۶). «مبانی جامعه‌شناسی»، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- [۲۹] محسنی تبریزی، علیرضا و مجتبی، صداقتی فرد. (۱۳۹۰). «پژوهش درباره بی‌تفاوتی اجتماعی در ایران»، جامعه‌شناسی کاربردی سال ۱۳۹۰ شماره ۳، صص ۱-۲۲.
- [۳۰] محسنی، رضاعلی. (۱۳۸۹). «ابعاد و تحلیل حقوق شهروندی، راه کارهایی برای تربیت و آموزش حقوق شهروندی»، فصلنامه مطالعات سیاسی. سال سوم، شماره ۱۰.
- [۳۱] باغدارلگشا، علی و عزیزاده، محمدعلی. (۱۳۹۴). «بررسی مطالبات اجتماعی زنان در مطبوعات دوره مشروطه با تأکید بر روزنامه های صور اسرافیل، مساوات و ایران نو»، فصلنامه زن و جامعه ۷ (۱): صص ۲۱۸-۲۰۱.
- [۳۲] مطهری، مرتضی. (۱۳۹۷). «انقلاب اسلامی در فلسفه تاریخ»، تهران: انتشارات صدرا.
- [۳۳] نیازی، شهریار و دیگران. (۱۳۹۱). «بررسی میزان شناخت جوانان از حقوق و مطالبات شهروندی»، ماهنامه دادرسی، ۶۱ (۹۱): صص ۳-۳۱.
- [۳۴] نجاتی حسینی، محمود. (۱۳۸۰). «بررسی جایگاه مفهوم شهروندی در قانون شهرداری»، تهران: سازمان شهرداری های کشور.
- [۳۵] بهرامی کمیل، نظام (۱۳۹۸)، «فرهنگ، جامعه و خودبنیادی. بیست و یک مقاله و مصاحبه در حوزه فرهنگ و جامعه»، تهران: مؤسسه فرهنگی هنری پویه مهر اشراق.
- [۳۶] پور رهنما، کیان. (۱۳۹۷). «رابطه مستقیم مطالبه اجتماعی با توسعه شهری»، سایت خبری (جارستان) ۹۷/۹/۲۱ شناسه خبر ۳۶۹۸۰.
- [۳۷] غیاثوند، احمد. (۱۳۹۰). «گرایش به شهروندی سیاسی و عوامل موثر بر آن»، رساله دکتری، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی.
- [۳۸] ی، سو. (۱۳۹۲). «تغییرات اجتماعی و توسعه»، ترجمه ی حبیبی مظاهری، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- [۳۹] تابناک، پویا. (۱۳۹۴). «حرکات تشکیلاتی پایه و اساس مطالبه‌گری اجتماعی»، سایت خبری کد خبر ۲۶۸۷۵.
- [۴۰] پاتنام، رابرت. (۱۳۸۰). «دموکراسی و سنت های مدنی»، ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران: انتشارات روشن.
- [۴۱] توسلی، غلامعباس و نجاتی حسینی، سیدمحمد. (۱۳۸۳). «واقعیت اجتماعی شهروند»، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره پنجم، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۳، صص ۳۲-۶۲.
- [42] MC clurg. S.D. (2003). social networks and political practicipation :the Role of social internet in Explaining
- تأمین اجتماعی»، فصلنامه حقوق و تأمین اجتماعی، سال اول، شماره ۲.
- [۱۰] انصاری، حمید. (۱۳۸۳). «نظریه های مشارکت»، جزوه ی درسی کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- [۱۱] شیانی، م. (۱۳۸۱). «شهروندی و رفاه اجتماعی» فصلنامه رفاه اجتماعی، دوره ۱، ش ۴، صص ۲۵-۹.
- [۱۲] ریتزر، جورج. (۱۳۸۹). «نظریه های جامعه‌شناسی در دوران معاصر»، ترجمه محسن ثلاثی. تهران، چاپ چهارم، انتشارات علمی.
- [۱۳] فرجی، م. (۱۳۸۹). «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی و فرهنگی بر میزان مشارکت زنان در سازمان‌های غیردولتی»، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مددکاری.
- [۱۴] نعیمی، م. (۱۳۸۶). «تأثیر تعامل خانواده و ماهواره در بروز پدیده طلاق»، مجله تخصصی جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر، (۱)، ۶۱-۴۳.
- [۱۵] سراج زاده، سیدحسین. (۱۳۸۳). «چالش های دین و مدرنیته»، مقالاتی جامعه شناختی در دین و سکولار شدن. تهران: طرح نو.
- [۱۶] یزدان پناه، لیلا. (۱۳۸۶). «موانع مشارکت اجتماعی شهروندان تهرانی»، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ۷ شماره ۲۶، صص ۱۰۵-۱۳۰.
- [۱۷] یوسفی، علی و مژگان عظیمی هاشمی. (۱۳۸۷). «احساس شهروندی در مراکز استانهای ایران»، مجله جامعه‌شناسی ایران: سال ۹، شماره ۳ و ۴، صص ۲۳-۳.
- [۱۸] ازکیا، مصطفی. (۱۳۹۵). «جامعه‌شناسی توسعه»، چاپ ۲، تهران: موسسه ی نشر کلمه.
- [۱۹] حسینی، مجید. (۱۳۸۵). «حقوق شهروندی در جمهوری اسلامی»، پایان نامه دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز.
- [۲۰] شیانی، ملیحه. (۱۳۸۲). «وضعیت شهروندی و موانع تحقیق آن در ایران»، رساله دکتری. دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی.
- [۲۱] عمید زنجانی، عباسعلی. (۱۳۸۵). «حقوق اساسی ایران»، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- [۲۲] غفاری، غلامرضا و کرم حبیب پور گتایی. (۱۳۹۳). «سیاست اجتماعی: بنیان های مفهومی و نظری»، تهران: دانشگاه تهران.
- [۲۳] فیلد، جان. (۱۳۸۸). «سرمایه اجتماعی، ترجمه غلامرضا غفاری و حسین رمضانی»، تهران: نشر کویر.
- [۲۴] کار، آلان. (۱۳۸۷). «روانشناسی مثبت علم شادمانی و نیروهای انسانی»، ترجمه حسن پاشا شریفی و جعفر زند، جلد دوم، تهران: نشر سخن.
- [۲۵] ازکیا، مصطفی و غلام رضا غفاری. (۱۳۸۳). «بررسی رابطه بین انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی سازمان یافته روستاییان در نواحی روستایی کاشان»، مجله ی اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال ششم، شماره ۳۶.
- [۲۶] امامی، ناهید. (۱۳۸۸). «بررسی تطبیقی ماهیت امید در نگاه ابوحامد

political participation.

[43] Oyedemi, t. (2015). participation, citizenship and internet use among south Africa youth. Telematic and informatics, 32(1), pp, 11_22.

[44] Schuessler, K.F, Fisher, G.A. (1985). (Qualit of life research and sociology).

[45] Smith, David Horton. (1994). Determinations of Voluntary Association participation and Volunteering